
PRESENTACIÓN

Quaderns de Ciències Socials es una publicación trimestral de la Facultad de Ciencias Sociales de la Universidad de Valencia. Su objetivo es divulgar las investigaciones realizadas en el seno de las titulaciones que agrupa la mencionada Facultad y, consiguientemente, en sus diversas áreas de conocimiento -Sociología, Derecho del Trabajo y Seguridad Social, Economía Aplicada, Organización de Empresas y Trabajo Social-.

Esta publicación pretende dar a conocer y difundir los resultados de investigación mediante un doble proceso que conjugará, por una parte, la edición y, por otra, la discusión de dichos resultados. Para ello se seguirá el siguiente procedimiento:

Selección de los trabajos de investigación y **publicación del número de Quaderns.**

Convocatoria de un **seminario de trabajo** en la que se presentará y discutirá la investigación publicada. Esta reunión será convocada por el Consejo de Redacción y anunciada en el propio ejemplar de la publicación y a través de carteles. Generalmente, la sesión se celebrará en el plazo del mes siguiente a la publicación del cuaderno y su estructura será la de un seminario abierto, con una breve exposición inicial por parte de los autores publicados y el posterior debate. A estas reuniones se convocará a todos los miembros de la Facultad, aunque la invitación se hará extensiva a todos los interesados mediante su difusión en diferentes medios de comunicación.

Quaderns de Ciències Socials aspira a convertirse en un medio idóneo para la publicación de los primeros resultados de proyectos de investigación recientemente concluidos o en curso de realización, así como de investigaciones vinculadas a Tesis Doctorales u otros trabajos de investigación en el marco del Tercer Ciclo. Confiamos en que esta línea de trabajo de ***Quaderns*** sea atractiva, recoja vuestra atención y pueda potenciar la transmisión de resultados de investigación entre diferentes áreas y afianzar la participación de todos.

Les posicions nacionals al País Valencià i Catalunya: diferències en la composició de la definició nacional de la realitat.

Rafael Castelló i Cogollos
Universitat de València-Estudi General.

Indiferents o mistificats, els valencians (els valencians en bloc) vivim presos en una espècie de passivitat confusa, que no encertem a superar: passivitat concertada sobre la nostra condició de valencians, més que res. (Fuster, 1962: 14).

I. Introducció.

Aquesta reflexió de Joan Fuster ha estat un dels *leitmotiv* més recurrent en la investigació social dels valencians i valencianes. Des de l'economia o la política al dret o la sociologia, autors diversos han assajat diverses raons explicatives del que passa al País Valencià que trenca les expectatives marcades per les principals teories sobre el nacionalisme. Es tractava, i es tracta encara, de respondre a la qüestió de «per què no lladra el gos?», que diria Gellner, tot parafraejant Sherlock Holmes (Gellner, 1983: 64).

El País Valencià presenta una estructura social, cultural i econòmica, que faria preveure una major rellevància social de les posicions nacionalistes alternatives a les estatals. El País Valencià és una Comunitat Autònoma amb una llengua pròpia diferent del castellà i, des de Herder, la llengua s'ha considerat com un marcador cultural amb molta capacitat de transmissió de la identitat, sobre tot en situacions de conflicte (Ninyoles, 1971). També es tracta d'una societat que ha experimentat, molt ràpidament a més a més, processos d'absorció de població immigrada, que segons les tesis primordialistes (Shils, 1957; Geertz, 1973) podrien haver generat una identificació col·lectiva segons l'origen. O ens trobem davant d'una estructura econòmica avançada, terciaritzada, que segons les teories de l'elecció racional (Rogowski, 1985; Hechter, 1989), facilitaria la presència d'un conflicte polític nacional. A més a més, el procés de descentralització política de l'Estat Espanyol podria haver generat un reforçament de les identitats col·lectives subestatals, bé com a resultat

de les polítiques d'autogovern (Brubaker, 1996), bé com a resultat del canvi en l'estructura d'oportunitats polítiques que ofereix aquesta nova forma d'organització de l'Estat espanyol (Tarrow, 1994).

Les explicacions d'aquesta absència han estat molt diverses: l'estructura econòmica, l'estructura social i de classes, la consciència, la forma de ser, etc... Tanmateix, la immensa majoria de la investigació social feta sobre la definició nacional valenciana ha estat enfocada des d'una perspectiva qualitativa. Han estat investigacions basades en l'anàlisi historicodiscursiva, textual i factual, en referència a la definició nacional de la realitat valenciana. I és en aquest sentit en el que cap entendre els treballs de Joan Fuster (1962), A. Cucó (1971), J.V. Marqués (1974), Ninyoles (1979), J.F. Mira (1984, 1997), D. Mollà i E. Mira (1986) o V. Franch i altres (1988). Uns treballs caracteritzats per la recerca de la comprensió ideològica, fonamentats en l'observació directa (més o menys controlada) i en la informació documental, amb una perspectiva des de dins, propera a les dades i subjectiva. Uns treballs que aporten tot un seguit de molt valuoses explicacions d'aquesta «mudesa del gos», la majoria de les quals, però, continuen en format d'hipòtesi en la mesura que cap investigació sociològica posterior ha tractat de confirmar-les empíricament.

En l'anàlisi del cas valencià hem detectat, però, una manifesta, i potser cridanera, mancança d'estudis amb una perspectiva quantitativa que ajude a completar la imatge de la realitat nacional valenciana, tot determinant la rellevància, l'evidència social, d'unes posicions i altres. Una mancança d'investigacions que tracten de caracteritzar les posicions socials de les persones que mantenen unes i altres. De fet, quan s'ha tractat la identitat nacional valenciana des d'aquesta perspectiva o bé s'ha fet de forma limitada, immersa en una anàlisi socio-política general (Pérez de Guzmán, 1992), o bé com a part d'una anàlisi restringida a la seua vessant electoral (Franch, 1996), o bé extraient conclusions a partir de les dades sobre les posicions respecte a la llengua pròpia, com ha fet Ninyoles (1971). I quan s'ha tractat com a centre de la investigació ha estat en aplicació o bé d'una anàlisi univariant (Ariño i Llopis, 1995), o bé d'una anàlisi multivariant, però amb una definició univariable del fenomen a explicar, el nacionalisme o la posició d'identitat nacional (Coller i Castelló, 1999), la qual cosa, en un cas i en l'altre limita la validesa interna dels resultats.

L'anàlisi presentada en aquest paper és una part, la inicial, dels resultats obtinguts en una investigació més àmplia realitzada amb motiu de la defensa de la tesi doctoral, *Estructura social i nacionalismes: les bases socials dels nacionalismes al País Valencià*. En ella, a partir d'una conceptualització de la nació i el nacionalisme com a fenòmens d'identitat col·lectiva¹ i la utilització de la base de dades de l'Estudi 2228 del CIS², sobre consciència nacional i regional a l'Estat de les Autonomies, s'aconsegueix dimensionar el concepte d'identitat nacional en tres components que ens ajuden a classificar els individus, tot permetent l'extracció de conclusions rellevants relatives als lligams estructurals i identitaris nacionals, socialment destacables, en el cas valencià.

Per fer-ho amb algun punt de referència, realitzem una anàlisi comparativa amb el cas català³, que ens servirà per dur endavant una descripció de les diferències observades. Tot emulant la reflexió que fa Pérez-Agote (1995:136-

¹ En aquesta elaboració teòrica hem fet ús dels materials facilitats pels treballs previs, sobre tot, d'Alfonso Pérez-Agote (1984, 1993, 1995), Berger i Luckmann (1966), Sack (1986), Gurrutxaga (1988, 1993), Bourdieu (1980, 1992, 1994), Larrain (1994), Ariño (1997), Connor (1994), Gellner (1983, 1997), Máiz (1997) i Tiryakian (1985, 1989), entre d'altres. Evidentment, pel que fa al cas valencià, han estat d'inestimable valor les aportacions, sobre tot, de J.V. Marqués (1974), R.L. Ninyoles (1971, 1979), J.F. Mira (1984, 1997).

² Volem agrair al *Centro de Investigaciones Sociológicas* (CIS), que ens permetera fer ús de les seues bases de dades. Concretament l'Estudi 2228, sobre consciència nacional i regional a l'Estat de les Autonomies, realitzada en novembre-desembre de 1996, sobre una mostra del conjunt de l'Estat. L'Estudi 2228 del CIS té un àmbit estatal amb representativitat per a les Comunitats autònomes catalogades com a històriques i per a les que tenen una llengua pròpia diferent al castellà o una característica d'insularitat, per a un univers format per la població major de 18 anys. El qüestionari complet pot consultar-se a Félix Moral (1998). El tamany total de la mostra és de 4.932 entrevistes, de les quals 593 corresponen a la Comunitat Valenciana, la qual cosa implica un error mostral superior al $\pm 2'5$, però inferior al $\pm 4'1$.

³ Les raons de l'elecció de Catalunya com a col·lectiu de contrast són diverses. En primer lloc, la limitació de la comparació a només un col·lectiu dels possibles (totes les CCAA amb llengua diferent al castellà, històriques o illenques) ens facilita una anàlisi amb més detall. En segon lloc, la realitat valenciana i la catalana mantenen un ampli ventall de característiques socials compartides, la qual cosa ens evita haver de controlar la seua variació (llengua, cultura, història, estructura econòmica...). En tercer lloc, en la tradició sociològica valenciana, i també al nivell de les relacions de la vida quotidiana, la comparació amb Catalunya ha estat, i és, una constant i un referent indefugible. I, finalment, Catalunya és un cas paradigmàtic en l'anàlisi del fenomen nacional, tant a nivell de l'Estat Espanyol com a l'exterior.

7) sobre la diferent definició nacional de la comunitat basca als dos costats de la frontera entre Espanya i França, podem analitzar les diferents bases socials nacionals de les comunitats autònomes peninsulars de parla catalana. Amb la salvetat evident que mentre Pérez-Agote ho planteja amb l'objectiu de detectar els efectes diferencials sobre la definició nacional de la realitat basca deguts a la pertinença a dos estats diferents, en el nostre cas, comprovariem l'efecte diferencial sobre dues poblacions de la definició nacional del mateix estat.

II. Identitat col·lectiva i nació: socialització, objectivació i conflicte

La presumpció de saber exactament el que és una nació es basa en la familiaritat amb la mateixa. Tothom sap alguna cosa al voltant de la societat en què viu: ha estat socialitzat en ella. Però la major part d'aquest coneixement es fonamenta en el sentit comú (Schutz, 1962), un coneixement que manté suspès el dubte i que, per tant, no qüestiona la realitat sobre la que versa. També els científics compten amb aquest «coneixement del sentit comú». Tanmateix, el científic ha de deixar en suspens, o posar entre parèntesi, aquesta fe mentre estiga actuant amb l'objectiu d'aprendre (Bourdieu i altres, 1973). Aquesta exigència metodològica té una conseqüència molt senzilla però molt important: la nació ha d'estudiar-se com un fenomen històric, contingent, i partint de zero⁴.

En la classificació de les posicions teòriques existents sobre el nacionalisme, hi ha un acord bastant generalitzat que les agrupa en dos grans enfocaments: *primordialista* (Shils, 1957; Geertz, 1973) i *modernista* (Gellner, 1983; Hobsbawm, 1990)⁵. Entre les dues, Smith (1986) se situa en una visió de la nació com a producte de la modernització, però sobre una base primordial preexistent. Aquest plantejament ha rebut el nom de *perennialista*.

⁴ No negarem nosaltres que nació i llengua, o nació i cultura, són fenòmens socials molt correlacionats. No obstant això, establir *ab initio* una identificació entre la comunitat lingüística i la comunitat nacional, no deixa de ser un exercici científic o de fe, segons es mire, que limita bastant les possibilitats de comprensió d'un fenomen tan complex com la identitat nacional, i més encara en una societat nacionalment tan complexa com la valenciana (Castelló, 2001).

⁵ Hi ha altres formules, però, de classificació general de les teories sobre el nacionalisme. Segons Keating (1988), el substrat general dominant durant un llarg període de temps en les teories sobre el nacionalisme ha estat el plantejament *difusionista*, amb un esquema d'anàlisi centre-

Per altra banda, Liah Greenfeld rebutja aquesta distinció entre modernistes i primordialistes. Segons ella, totes dues posicions són una mostra de la diversitat de l'estructuralisme. Totes dues són posicions estructurals que desatenen la intervenció humana i donen el protagonisme històric a les forces socials que romanen darrere dels individus. La distinció rellevant no hauria de ser entre aquestes dues formes d'estructuralisme, sinó entre una perspectiva *estructuralista* i una perspectiva *constructivista* (Greenfeld, 1997: 240), aquella que atendria el nacionalisme com una construcció cultural. Des d'aquest punt de mira constructivista, més weberiana si es vol, cadascuna de les societats s'explicaria fonamentalment per mitjà de les orientacions significatives de l'acció social.

Tanmateix, Smith (1995) ens planteja la possibilitat que ni la perspectiva estructuralista, que ell anomena «geològica» on inclou modernistes i primordialistes, ni la perspectiva constructivista, o postmoderna en la seua versió i que anomena «gastronòmica», són capaces d'explicar completament el complex fenomen nacional. Les nacions no es construeixen *ex novo*, però tampoc no són construïdes d'una vegada per sempre.

A partir de totes aquestes consideracions proposem, com Pérez-Agote (1984), un concepte de nació com a fenomen d'identitat col·lectiva, que adquireix unes funcions específiques en el model d'organització política de l'estat modern. La identitat és el procés pel qual es construeix un sentit, un objectiu per a l'acció, atenent a un o a diversos atributs als quals es dona prioritat sobre la resta de les fonts possibles de sentit (Castells, 1997; Melucci, 1996). Com assenyala Jorge Larrain (1994), una identitat és allò que es vol ser. Com que els individus són un conjunt molt complex d'atributs, en ressaltar-ne un o un conjunt, manifesten *la voluntat de ser* identificats per aqueixos atributs. La

perifèria. Aquest model centre-perifèria té la seua expressió més clara en el treball d'Edward Shils (1975). Aquest enfocament difusionista apareix tant a les teories de tall funcionalista com a les de tall marxista i s'hi troba decantat cap el determinisme socioeconòmic. Per a Keating, les teories alternatives al difusionisme són aquelles que postulen que el centre no té com a objectiu exportar els seus valors, sinó establir i mantenir un sistema de dominació. Són aquelles teories que podríem denominar de la *privació relativa*, segons les quals el centre manté un avantatge econòmic, cultural o polític que intenta mantenir o eixamplar respecte a la perifèria.

identitat, doncs, sempre resideix a la consciència dels individus.

Quan els agents socials defineixen un problema social en termes d'identitat estem davant un problema de definició social de la realitat, d'establiment o eliminació de límits socials, de competència i lluita per la dominació social i el seu establiment com a evidència social. Com deien Berger i Luckmann, «el poder de la societat inclou el poder de determinar processos decisius de socialització i, per tant, el poder de produir la realitat» (1966:152). En definitiva, estem davant d'un problema polític, de poder, i no davant d'un problema científic, de conèixer. Així, els esquemes de classificació constitueixen el nucli de les lluites socials que oposen els individus i els grups, que sempre estan atrapats en una lluita per imposar una definició del món que siga més coherent amb els propis interessos.

Tota objectivació d'una definició col·lectiva de la realitat té diferents nivells en funció de la seua independència de la voluntat individual. L'objectivació d'una identitat col·lectiva es forma, en primer lloc, pel reconeixement mutu dels individus, pel fet de referir-se de forma recíproca a un 'nosaltres', tot provocant alhora l'aparició d'un 'altres'. En segon lloc, s'objectiva pel reconeixement dels 'altres', quan els altres també es refereixen a ells de forma col·lectiva. I, finalment, hi ha l'objectivació política o institucional, amb la dotació d'unes estructures de reconeixement de la definició, del seu funcionament i d'esquemes de relació d'aquesta definició amb d'altres. El grau de coincidència entre els diferents tipus d'objectivitat dona peu a un quadre de possibles conflictes identitaris que van des dels conflictes entre identitats fins els conflictes sobre identitats (Pérez Agote, 1984:33 i ss.). Siga com siga, en versar sobre l'objectivació són sempre conflictes polítics.

Els conflictes relacionats amb les identitats col·lectives

són lluites respecte al poder de fer veure i de fer creure, fer conèixer i fer reconèixer, d'imposar la definició legítima de les divisions socials del món, i mitjançant açò fer i desfer els grups: es tracta, de fet, del poder d'imposar al conjunt d'un grup una visió social a través dels principis de di-visió que, com s'imposen a tot el grup, donen sentit, i el consens sobre el sentit, i en particular sobre la identitat i la unitat del grup, que *fan la realitat de la unitat i la identitat del grup* (Bourdieu, 1980:66; cursiva nostra).

En definitiva, l'eficàcia social d'una identitat col·lectiva, depén del poder,

de la capacitat per seleccionar, avaluar, oposar i naturalitzar determinades característiques i no altres (Larrain, 1994), de la capacitat per imposar com a veritat social una determinada forma de veure la realitat, amb independència de la seua certesa científica⁶. I la capacitat per produir aquestes 'veritats' no està socialment distribuïda de forma igualitària. Tenir poder permet institucionalitzar una manera de veure la realitat i així objectivar-la. Es així com ens trobem amb definicions de la realitat col·lectiva (identitats) lluitant per la seua objectivació, cercant la seua supervivència.

Els processos de constitució d'una identitat nacional sempre han estat lligats als processos de construcció i legitimació dels estats moderns generats des de l'Edat Mitjana (Anderson, 1979), però sobretot a partir de les revolucions del XVIII i el XIX. En analitzar l'evolució de l'estructura política occidental moderna, trobem dos elements que canvien i són claus per entendre l'aparició del fenomen nacional: l'organització territorial del poder, amb la centralització, i la legitimitat del poder, amb la democràcia. Com assenyala Gellner (1997), els elements que intervenen són «universals i perennes» a les societats humanes: l'organització i la cultura (territori i comunitat). Les identitats nacionals es construeixen sobre un substrat preexistent (Smith, 1986): la comunitat ha estat un referent col·lectiu continu per a la humanitat, allò realment nou és com s'interrelacionen la comunitat i el poder sobre el territori. Amb les revolucions polítiques burgeses, apareix una nova funció social de les col·lectivitats de pertinença que consisteix en legitimar un poder polític centralitzat. Així, el poder polític, en la societat occidental moderna, emana de la comunitat, que anomenem nacional, i es concentra en un centre que domina sobre un territori, que anomenem estat. Apareix l'estat-nació com a forma d'organització política, de manera tal que ha d'haver una correspondència entre la realitat definida pel territori dominat (estat) i la comunitat de persones que hi viu (nació). I si no la hi ha, es genera (Gellner, 1983).

Un dels objectius de l'estat modern ha estat constituir aquesta identitat nacional allà on no existeix. Per tant, podem afirmar que, en el seu vessant objectiu, les nacions són filles dels estats i no a l'inrevés. En aquest procés,

⁶ Amb açò el que volem ressaltar és el fet que, des d'un punt de mira sociològic, un discurs científic és un tipus de discurs més entre d'altres lluitant socialment pel seu reconeixement i assumpció social.

els grups socials constructors de l'estat poden tenir èxit o no. Però, tinguen èxit o no en tinguen, s'hi poden trobar, en qualsevol moment i dins el propi territori, amb la construcció d'identitats nacionals diferents (alternatives) a la promoguda des de l'estat. Així, doncs, els primers nacionalismes de la història són els promoguts des de les estructures estatals, els nacionalismes d'estat. La resta d'expressions del fenomen són una conseqüència d'aquest primer, una resposta col·lectiva d'inconformisme.

La nació, com a identitat col·lectiva, és un fenomen que pertany, primerament i fonamentalment, al món de la consciència dels actors socials: és una categoria social d'una realitat col·lectiva elaborada pels actors (Pérez-Agote, 1984). La nació no és una categoria científica elaborada pels científics socials. És una categoria social en la mesura que és capaç de determinar o influir el comportament dels actors. I aquesta capacitat d'influència no depèn de la seua objectivitat científica, si no del major o menor grau d'evidència social que abaste. Depèn de l'objectivitat social, en el sentit d'allò socialment reconegut de forma compartida. Per tant, allò rellevant són qüestions com ara si la definició nacional té vida social, o no, quins grups fan valer les seues definicions, quins tenen autoritat per imposar allò acceptat socialment com a veritat, i quins mecanismes i processos aconseguen que les definicions arriben a l'estatut de veritat socialment compartida (Berger i Luckmann, 1966; Bourdieu, 1980, 1994).

Assumim, per tant, que la nació és una comunitat imaginada (Anderson, 1983) definida territorialment, integrada per un col·lectiu d'individus que s'identifiquen entre si en funció d'atributs molt diversos (territorialitat, voluntat, història, etnicitat), i que sobretot consideren que és aquest col·lectiu el subjecte sobirà del poder polític territorial (Pérez-Agote, 1984; Núñez, 1998)⁷. I com diu Balibar (1991), «sota certes característiques, *només* les comunitats imaginades són reals».

⁷ D'identitats n'hi ha de col·lectives i d'individuals, de comunitats n'hi ha de polítiques i de no polítiques, però les nacions sempre tenen una dimensió política de legitimació. En aquest sentit, no es pot defensar la ja clàssica distinció feta per Meinecke (1936) entre nació cultural i nació política, per distingir el model alemany (romàntic, basat en la llengua i la cultura) del francès (il·lustrat, basat en els drets de ciutadania). I no es pot mantenir perquè l'especificitat

El nacionalisme construeix la nació. Quan parlem de nacionalisme, ho fem d'un discurs que defineix la realitat en termes d'identitats nacionals. En la mesura en què no hi haja conflictes, l'ús continu i permanent del discurs nacionalista és una evidència social i forma part del «coneixement del sentit comú». Ara bé, quan ens trobem amb una situació de conflicte entre, o sobre, identitats, poden aparèixer associats discursos nacionalistes competidors, definicions alternatives de la realitat i, per tant, nacionalismes oposats. És a dir, als conflictes nacionals hi ha almenys dos discursos nacionalistes contradictoris, dos nacionalismes enfrontats. En l'ordre de l'imaginari ens trobem amb una situació dual i dicotòmica.

Massa sovint es presenta l'anàlisi de la identitat valenciana com si Espanya no existís, quan de fet, com veiem, la qüestió més rellevant és l'existència de l'estat. El País Valencià forma part del territori governat per l'Estat Espanyol. Un Estat que en la seua recerca de legitimitat i control territorial intenta generar una comunitat nacional a la seua mesura: Espanya, de la qual la comunitat valenciana «ha de» formar part,... o no.

L'Estat Espanyol ha utilitzat, i utilitza, tots els instruments (mitjans de comunicació, provincialització, llengua oficial,...) al seu abast per tal de produir i reproduir definicions de la realitat social, en general, i nacional, en particular, que coincidisquen amb els seus límits territorials. Açò el que significa no és que l'estat, com a ens impersonal, actue, sinó que hi ha col·lectius socials interessats en generar i mantenir aquestes definicions nacionals de la realitat, per a la qual cosa utilitzen els instruments que l'estat els facilita. De manera que la nació espanyola és una comunitat imaginada per grups socials que s'identifiquen col·lectivament a través d'una sèrie d'atributs que consideren rellevants per tal de legitimar el poder polític exercit des de l'Estat Espanyol. Per tant, la nació espanyola és una identitat col·lectiva segregada a partir de

conceptual de la nació és precisament el seu caire polític. Entenem que aquesta distinció entre nació cultural i nació política confon més que aclareix. De fet, el que hi ha al darrere és una distinció entre dos possibles discursos legitimadors del centre del poder polític territorial, és a dir, dues formes de nacionalisme. Podem trobar nacionalistes que fonamenten les seues posicions en arguments ètnics, orgànics, culturals... i nacionalistes que argumenten les seues posicions en fonaments cívics, voluntaristes, polítics... i nacionalistes que combinen les dues. Però el resultat sempre és una nació política: la voluntat de legitimar un centre territorial de poder polític, existent o projectat.

l'Estat com a comunitat que viu al territori que governa i que legitima el seu poder.

Donada la diversitat de pràctiques socials i formes culturals que hi conviuen a l'Estat Espanyol, en el procés de creació de la identitat nacional espanyola, s'ha hagut de seleccionar alguns trets, alguns símbols, l'experiència d'alguns grups, etc... tot ignorant i exclouent els trets, símbols i experiències d'altres col·lectius; s'ha hagut de preservar els sistemes de valors de determinats grups o institucions com a valors generals de tota la comunitat nacional, mentre que altres sistemes de valors són menystinguts o exclosos; s'ha hagut de presentar els estils de vida i idees de certs grups com a foranis, extranys, no normals o atípics; i, finalment, tot açò s'ha hagut de presentar com un conjunt de fets donats, incanviables, normals, naturals...

Aquesta és una identitat nacional objectivada per l'Estat Espanyol que li dóna cobertura estructural (plausibilitat). Un identitat nacional que és produïda i reproduïda de forma rutinària i habitual per les pròpies estructures de l'Estat Espanyol que transmeten aquesta definició nacional de la realitat a les estructures socials (econòmiques, culturals, polítiques...). I d'aquesta manera, la identitat nacional espanyola és mantinguda per individus i grups que assumeixen i es conformen amb aquesta definició espanyola de la realitat nacional, tot reproduïnt, conscient o inconscientment, un discurs nacional espanyol. La rellevància d'aquesta identitat nacional depèn de l'abast social que tinga.

Ara bé, aquesta rellevància social no depèn només de la identitat nacional espanyola, sinó que té una estreta relació amb el nivell de conflictivitat que aquesta definició de la realitat genera. Com hem dit, la definició espanyola de la realitat nacional amaga una part de la diversitat de pràctiques socials i formes culturals que conviuen a l'Estat Espanyol. Aquestes pràctiques socials i formes culturals són sostingudes per col·lectius que mantenen graus diversos de valoració sobre elles. De manera que la definició de la identitat nacional espanyola inclou individus i col·lectius que, per raons diverses, poden discrepar i estar disconformes amb ella. I en determinades condicions, sobre tot de concentració territorial (Gurrutxaga, 1988), aquests col·lectius poden generar definicions alternatives a la identitat nacional espanyola, com ara al País Basc o Catalunya. Amb la qual cosa determinats col·lectius i estructures de plausibilitat donaran suport a aquestes definicions nacionals diferents, i així apareixen

identitats nacionals alternatives. Unes identitats col·lectives que els grups i individus que els donen suport voldran objectives, tot col·lidint amb la identitat promoguda per l'Estat Espanyol i objectivant un conflicte nacional.

III. Les posicions nacionals i els seus components al País Valencià i Catalunya.

En els processos de definició i construcció de la realitat nacional i de conformació de les estructures de plausibilitat que donen suport a unes definicions o altres, els individus prenen unes posicions d'acord a una sèrie de paràmetres, atributs o característiques que són rellevants des del seu punt de vista. El resultat és una diversitat de posicions i discursos respecte al fet nacional, que en una visió general ens donen el nivell d'evidència social als quals arriben unes definicions i altres. Això fa que,

Davant la idea de “nació”, entre l'emfàtica afirmació, l'emfàtica negació, i, finalment, la completa indiferència (...), hi ha una sèrie ininterrompuda d'actituds molt diverses i variables, dins les capes socials, fins i tot dins els grups particulars, als quals la terminologia usual atribueix la qualitat de “nacions”. Davant la “nació” [...les capes socials...] adopten actituds que no són ni uniformes ni històricament constants. No solament són qualitativament molt diferents, els motius en els quals es fonamenta la creença que hi ha una “nació” pròpia, sinó també la conducta empírica que resulta, de fet, de la pertinença a la “nació” (Weber, 1921: 681; entre claudàtors es afegit nostre per resumir).

El nostre objectiu és analitzar quines són aquestes posicions al País Valencià, per a la qual cosa utilitzem com a grup de control o contrast quines són aquestes posicions a Catalunya. Es tracta de veure si valencians i catalans defineixen, senten o volen la seua realitat col·lectiva autonòmica com a nacional o no. Amb això comprovem el grau de penetració del discurs elaborat per l'Estat Espanyol per tal de generar una comunitat nacional a la seua mesura, és a dir, el discurs nacionalista espanyol.

Com ja assenyalaven Jiménez Blanco i altres (1977) i López-Aranguren (1981, 1995), la qüestió nacional és un fenomen social complex, multidimensional, en què intervenen qüestions polítiques, cognitives i/o de sentiments. Lambert (1964) assenjala que les actituds presenten un component cognitiu, un component afectiu i un de conatiu o conductual. Tajfel (1984) ens deia que els grups nacionals, com la resta de grups, compten amb tres components: un

de cognitiu, un d'avaluatiu i un d'emotiu. Ariño (1997) destacava quatre components informatius de tots els discursos: el descriptiu, el pràctic, el valoratiu i el prospectiu. I Pérez-Agote (1993) assenyalava que les definicions de la realitat nacional tenen un component objectiu i polític i altre de subjectiu i apolític. En definitiva, que les posicions respecte a la nació i el nacionalisme, es poden determinar en diverses dimensions.

III.1. Les components de les posicions nacionals al País Valencià i Catalunya.

En la definició que hem fet del concepte de nacionalisme hem assenyalat que consisteix en un discurs (Cabreria, 1991; Ariño, 1997), mitjançant el qual es defineix una identitat col·lectiva com a nació, és a dir, com a col·lectiu que legitima amb exclusivitat un centre de poder polític territorial (Pérez-Agote, 1984, 1989), existent o projectat, en funció d'un conjunt d'atributs etnoterritorials. Una realitat comunitària amb certa relació amb l'estat que genera adhesions cognitives, avaluatives i emotives, que s'expressen en formes simbòliques (discursos) que aporten informació descriptiva, pràctica, valorativa i prospectiva (Ariño, 1997).

L'aplicació de l'anàlisi només sobre una de les preguntes del qüestionari ens sembla clarament incompleta, des del moment que saben que, per exemple, la identitat etnoterritorial pot ser nacional o regional, o el desig de major autonomia pot respondre a patrons d'identitat nacional o a arguments de tipus instrumental. Per tant, necessitem poder conjugar la informació continguda en diverses preguntes per poder determinar quines són les posicions nacionals d'un col·lectiu concret, per a la qual cosa és de gran utilitat l'anàlisi factorial.

Les preguntes utilitzades en l'anàlisi són les següents⁸ :

⁸ El qüestionari oficial és redactat en castellà, encara que en el treball de camp també es van utilitzar la resta de llengües oficials, segons l'enquestat les emprava. A més a més, també volem assenyalar que al qüestionari la denominació utilitzada per referir-se a l'espai social valencià era la de Comunitat Valenciana. Nosaltres al llarg de l'estudi vam usar indistintament el terme Comunitat Valenciana i el terme País Valencià per referir-nos a la mateixa realitat social.

Pregunta 18. Amb quina de les següents frases s'identifica vosté en major mesura ?

- Em sent únicament espanyol.
- Em sent més espanyol que (gentilici).
- Em sent tan espanyol com (gentilici).
- Em sent més (gentilici) que espanyol.
- Em sent únicament (gentilici).

Amb aquesta pregunta intentem recollir el sentiment d'**identitat etnoterritorial** de l'entrevistat, amb una proposta per a que trie (o ordene) entre la identitat espanyola i la de la pròpia comunitat autònoma, amb una ordenació de 5 punts, entre el valor 1 per aquells que només se senten espanyols i el valor 5 per aquells que només se senten identificats amb el gentilici de la seua comunitat autònoma (català o valencià⁹, en aquest cas).

Hem de ser conscients que aquesta pregunta no recull la identitat nacional pròpiament dita. És el caràcter de legitimitat exclouent el que diferencia una identitat nacional d'una identitat regional (Connor, 1994). Una comunitat regional és una identitat col·lectiva inclosa i compatible amb una identitat nacional més ampla. Com assenyala Pérez-Agote (1995), el regionalisme no exigeix la constitució d'un centre exclusiu de poder, sinó la delegació del poder central en el territori regional per tal que el poder central pugui ser legítim. Amb tot, les identitats regionals i els regionalismes, i les institucions regionals, poden actuar de constructors actius d'una identitat nacional i crear unes condicions favorables per a l'aparició d'un moviment nacionalista (Núñez, 1998; Brubaker, 1996).

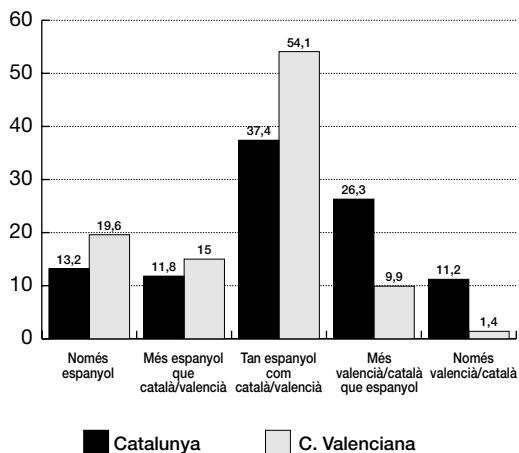
De fet, està molt extesa la pràctica d'intentar arribar a conclusions sobre els nacionalismes a través d'aquesta pregunta i, certament, els resultats no són gaire fiables: en reservar les posicions nacionalistes només per aquells que mantenen una identificació etnoterritorial preferent o exclusiva, s'acaba conclouent que la identitat dual no és nacionalista. L'exclusivitat de la identi-

⁹ És important assenyalar ací que potser el gentilici valencià genere rebuig en certes zones del País Valencià, en associar-se a la ciutat o a la província. Tanmateix, aquesta no acceptació de reconèixer-se com a valencià ens aporta informació sobre la capacitat d'integració col·lectiva que té aquest gentilici.

tat nacional no versa sobre la identitat sinó sobre la legitimitat del poder. Es poden compatibilitzar identitats i encara així pensar que només una d'elles és la nacional¹⁰.

Al gràfic 1 veiem com funcionen aquests conceptes en les mostres catalana i valenciana. Així, si bé és cert que a Catalunya hi ha un 11'2% que es declara «només català» front a l'1'4% de valencians que es declaren «només valencians», també ho és que el 80% de la població valenciana s'identifica en alguna mesura com a valenciana (tots excepte els que només se senten espanyols). Una xifra molt pròxima a la de Catalunya (87%).

Gràfic 1: Sentiments etnoterritorials (1996).



Observem que els valencians experimenten, sobretot una doble identificació etnoterritorial, espanyola i valenciana. El que Linz (1973) i Moreno (1997) anomenen identitat dual. Tanmateix, si tenim en compte que la identitat espanyola té un nivell d'objectivació política estatal, mentre que la identitat valenciana s'objectiva políticament amb l'autonomia, aquesta identitat dual ha de ser l'expressió d'una identitat regional, la valenciana, dins d'una de nacional, l'espanyola,

que és l'objectivada des de l'estat. La compatibilitat identitària etnoterritorial requereix d'una ordenació, d'una jerarquització que atribueix diferents funcions a cadascuna de les identitats.

Pregunta 19. Què significa Espanya per a vosté ?

- El meu país.
- Una nació de la qual em sento membre.
- L'Estat del qual soc ciutadà.
- Un Estat format per diverses nacionalitats i regions.
- Un Estat aliè, del qual el meu país no forma part.

Amb aquesta pregunta s'intenta obtenir informació sobre el nivell de vinculació nacional a Espanya, sobre el grau d'adhesió al projecte nacional espanyol. Es recull una ordenació que va des del valor 1 per aquells que defineixen Espanya com la pròpia nació fins el valor 5 per a aquells que responen que Espanya és un estat aliè del qual el seu país no forma part¹¹.

«L'Estat és aquella comunitat humana que en l'interior d'un determinat territori -el concepte de "territori" és essencial a la definició- reclama per a si (amb èxit) el monopoli de la coacció física legítima» (Weber, 1921:1056)

L'acció de l'estat és sempre una acció territorial. Una acció limitada per les fronteres, que obliga tothom que és ciutadà de l'estat, se senta membre de la comunitat o no. El territori de l'estat és, per tant, un element físic definit geogràficament per les seues fronteres, però també és un element simbòlic, significatiu, que afecta la definició de la pròpia comunitat inclosa en el concepte weberian d'estat.

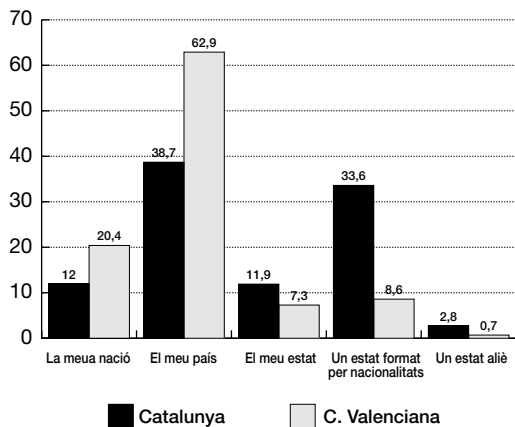
Certament és una informació rellevant en la mesura en què, com hem vist, els discursos nacionalistes sempre es generen en referència a un projecte d'estat-nació: bé siga per donar-li suport (nacionalisme central, o dominant), bé siga per oposar-s'hi (nacionalisme perifèric o d'alliberament). Donat que, en la modernitat, la delimitació objectiva del vincle polític ha estat essencialment territorial i que ens trobem en un món organitzat territorialment en estats, en el qual aquests tracten de construir comunitats a la seua mesura que els donen legitimitat, és important saber quin és el col·lectiu del qual es predica la capacitat de legitimar el centre de poder. Saber fins a quin punt l'estat aconsegueix l'objectiu de generar una comunitat a la seua mesura.

La vinculació modal, tant a Catalunya com a la Comunitat Valenciana, és la de «el meu país». Siga com siga, si sumem les dues opcions (nació i país), tal com fa F. Moral (1998), trobem que, mentre a Catalunya un 51% dels

¹⁰ És útil comprovar com un espanyol es pot identificar com a «més espanyol que europeu», i no per això deixar de tenir identitat nacional espanyola. Igualment un valencià pot identificar-se com a «més valencià que espanyol», i no deixar de pensar que la seua identitat nacional és la valenciana. No es necessari identificar-se de forma excloent per tenir una identitat nacional.

¹¹ Per a l'anàlisi factorial, hem invertit la posició de les opcions país i nació, per tal d'aconseguir una ordenació de major a menor vinculació, en considerar que el concepte "nació" implica una major adhesió afectiva que el de "país".

Gràfic 2: Qué significa Espanya per vosté?



Pregunta 20. Fins a quin punt diria vosté que se sent orgullós de ser espanyol: molt orgullós, prou orgullós, poc o gens orgullós ?

- Molt orgullós.
- Prou orgullós.
- Poc orgullós.
- Gens orgullós.

enquestats respon que Espanya és la seua nació o el seu país, al País Valencià aquesta freqüència arriba fins el 83%. La qual cosa ens confirma la diferent evidència i eficàcia aconseguida pels discursos nacionals espanyols en aquestes comunitats autònomes.

En la definició del concepte de nacionalisme intervenen també una sèrie d'elements complexos que es podien aglutinar amb els epígrafs de sentiments, percepcions i explicacions de la realitat (López-Aranguren, 1981).

La pregunta 20 intenta copiar el **sentiment nacional espanyol**, el sentiment d'orgull de ser espanyol, per a la qual cosa s'estableix una ordenació que va des del màxim orgull amb valor 1 fins el mínim orgull amb valor 4. Açò ens ha de fer parar atenció

ja que els valors més alts impliquen menys orgull de ser espanyol, i mantindrem aquesta ordenació per coherència amb l'ordenació de les preguntes 18, 19, 27 i 28.

El sentiment d'orgull ens dona una mesura del nivell d'estima cap a la pròpia identitat. En ell conflueixen components positius, però també negatius. És un sentiment legítim d'estima de la pròpia dignitat, però també pot indicar un excés d'estima que provoqe un sentiment de superioritat. Dissortadament, el CIS no s'interessa pel nivell d'autoestima generat per identitats diferents a l'espanyola, com ara la catalana o la valenciana, amb la qual cosa el referent és

per negació i no per afirmació. No estar orgullós de ser espanyol no implica, necessàriament, estar orgullós de ser valencià o català, tanmateix, per negació ens indica el grau de penetració del discurs nacional espanyol en els senti-

Pregunta 21. Quina de les següents frases descriu millor allò que sent quan veu la bandera espanyola o escolta l'himne nacional espanyol en un acte o cerimònia?

- Sent una emoció molt forta.
- Sent certa emoció.
- Sent molt poca emoció.
- No sent res d'especial.
- Depén de l'acte o la cerimònia que es tracte.

Pregunta 22. I si recorda un acte o cerimònia concrets, com per exemple, l'entrega d'una medalla d'or olímpica a un equip o esportista espanyol, va sentir una emoció molt forta, va sentir certa emoció, va sentir molt poca emoció o no va sentir res d'especial?

- Va sentir una emoció molt forta.
- Va sentir certa emoció.
- Va sentir molt poca emoció.
- No va sentir res d'especial.

ments de valencians i catalans.

Amb aquestes dues preguntes obtenim informació sobre el nivell de **vinculació emocional** de l'entrevistat amb els símbols nacionals espanyols. De la pregunta 21 eliminem l'opció 5, depén de l'acte, per tal d'obtenir una variable ordinal amb quatre posicions que van des de la màxima emoció, amb valor 1, fins la mínima, res d'especial, amb valor 4. Observem que igual que la pregunta 20 aquestes tenen una ordenació inversa, que mantindrem.

Notem que les emocions van lligades als afectes i generen estats d'ànim que poden comportar reaccions fisiològiques. Les emocions depenen de la seguretat o inseguretat experimentada per l'agent social. Si l'agent pot suspendre el

¹² Recordem que és el dubte sobre el resultat final d'un joc, per exemple, el que el torna emocionant. El conèixer d'avant mà el resultat final redueix l'emoció per què el dubte no hi és.

dubte sobre alguna qüestió, aquesta li serà indiferent, no emotiva. Si, en canvi, manté activat el dubte, li genera inseguretat i així emocions¹².

Ara bé, hem de ser conscients que les emocions fortes poden provocar plaer o desplaer, de manera que en aquestes preguntes el que realment es mesura és el grau d'indiferència emotiva, ja que podria entendre's que algú a qui moleste molt escoltar l'himne d'Espanya també pot expressar que li genera una forta

Pregunta 23. Ara vaig a llegir-li una sèrie de frases sobre Espanya. M'agradaria que em diguera el seu grau d'acord amb cadascuna d'elles.

- Molt d'acord.
- Més bé d'acord.
- Ni d'acord ni en desacord.
- En desacord.
- Molt en desacord.

emoció, tot confonent-se emocions positives i negatives. Per tant, considerarem que es tracta d'una medicació de la indiferència emotiva.

1. En realitat Espanya no existeix; el que existeix és l'Estat Espanyol.
2. La història de Espanya com a nació és una de les més admirables d'Europa.
3. Espanya és una realitat més profunda i significativa que la seua forma concreta d'organització territorial.
4. La història demostra que Espanya mai no ha estat una nació, sinó la suma de diverses nacions.
5. El millor que podria passar és que Espanya es dividira en els distints pobles i territoris de què es compona.
6. La comunitat de la qual em sent membre és Espanya.
7. Una Espanya unida té molts avantatges per tots els espanyols.

Aquesta és una pregunta múltiple. De fet, són 7 preguntes que ens donen informació sobre com l'entrevistat explica i avalua la realitat nacional espanyola, la seua història i l'interés que té mantenir la unitat nacional d'Espanya. En la pregunta es tracta de manifestar el grau d'acord amb les afirmacions fetes, per la qual cosa s'ofereix una ordenació graduada d'acord, que va des del màxim acord, valor 1, fins el mínim acord, valor 5. Nosaltres invertirem

l'ordenació, per tal d'obtenir valors més elevats, quan s'està més d'acord amb l'afirmació, i facilitar així la interpretació posterior dels resultats.

La primera afirmació, «en realitat Espanya no existeix; el que existeix és l'Estat Espanyol» ens mesura, almenys, dues qüestions: en un primer pas, el grau en què l'entrevistat és capaç de distingir el concepte d'estat i el de nació, la qual cosa ja ens aporta un indicador del nivell d'identificació estat-nació aconseguida; però en un segon pas ens dóna informació sobre el nivell en què es pensa que la nació espanyola no existeix. És a dir, que les respostes afirmatives en aquesta qüestió ens indiquen un alt grau de consciència crítica respecte a l'estat-nació espanyol.

La segona sentència proposada intenta copsar la valoració que fa l'entrevistat de la trajectòria històrica de la comunitat espanyola, una valoració en comparació amb altres comunitats europees. És, d'alguna manera, una pregunta que ens sembla relacionada amb el nivell d'orgull, d'autoestima. La tercera qüestió ens planteja si Espanya és alguna cosa més que un territori, és a dir, si és una comunitat, i per tant un estat-nació. La quarta qüestiona la unitat nacional espanyola i la presenta com una realitat plurinacional, en referència al passat, ens dóna informació del nivell en què el passat s'alinea amb el present (Berger i Luckmann, 1966). La cinquena és una proposta de divisió referida a la unitat d'Espanya¹³, que ens pot indicar el grau d'incompatibilitat percebuda entre la nació espanyola i altres possibles alternatives al seu sí. La sisena ens capta el grau d'adhesió a la comunitat espanyola, sense cap aparent referent territorial¹⁴. I, finalment, la setena ens presenta un argument pragmàtic (instrumental) respecte a la unitat nacional espanyola.

Bourdieu intenta completar la definició weberiana d'estat, ja que, segons ell, el seu domini es fa notar molt especialment en l'àmbit de les relacions simbòliques.

¹³ Cal observar que mentre a la primera proposició sembla que es reserva el substantiu Espanya per a la idea de nació, en aquesta cinquena sembla derivar-se que la plurinacionalitat implica la divisió de l'Estat Espanyol. Una observació que podríem aplicar també a la frase 3. És a dir, ens sembla que no es fa un ús coherent de la terminologia Espanya-Estat Espanyol, en algunes frases.

¹⁴ Com el mateix nom oficial de la Comunitat Valenciana, on és absent el referent territorial, indica.

L'Estat és una X (per determinar) que reivindica amb èxit el monopoli de l'ús legítim de la violència física i *simbòlica* en un territori determinat i sobre el conjunt de la població corresponent (Bourdieu, 1994: 97-8).

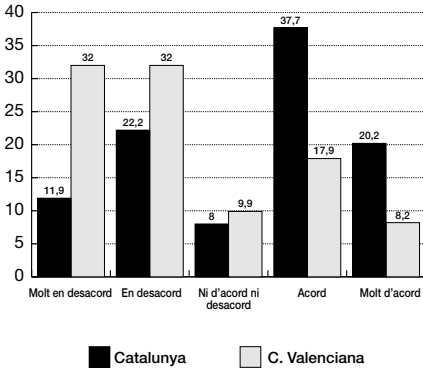
A les societats modernes, l'estat contribueix de manera molt influent a la producció i reproducció dels instruments de construcció de la realitat social. L'estat disposa de condicions per imposar i per inculcar de forma universal, a l'escala territorial concreta, unes estructures cognitives i avaluatives idèntiques, o similars, que constitueixen el fonament d'un *conformisme cognitiu* (Bourdieu, 1994). Si l'estat està en condicions d'exercir aquest poder simbòlic, és perquè s'objectiva tant a les estructures socials com a les estructures mentals, tot fent oblidar als agents socials que es tracta d'una forma històrica, i presentant-se davant d'ells com a forma natural, legítima (Berger i Luckmann, 1966). L'estat objectiva la seua realitat com si fos l'única realitat: la seua visió d'allò real o irreal ens apareix com a evident.

Amb aqueixa capacitat, l'estat construeix una espècie de consens sobre un conjunt d'evidències compartides que són constitutives del «coneixement del sentit comú», l'estat construeix un sentit, una identitat, una comunitat. Per tant, l'estat no pot ser una comunitat, com deia Weber, si l'ha de construir, la comunitat. En tot cas, «l'estat (...) és un territori», diu Gianfranco Poggi (1990: 22). L'estat és, però, sense cap tipus de dubte, una forma d'organització territorial del poder polític, que, com totes les formes de poder, necessita de legitimació (Tilly, 1975). La comunitat de la definició de Weber és una altra cosa: és l'entitat legitimadora d'aqueixa estructura territorial del poder.

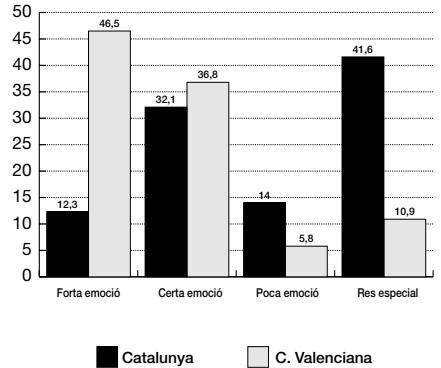
La comunitat¹⁵ és sempre un producte social que pot aparèixer en qualsevol espai i en qualsevol moment. Aquests processos de construcció de la comunitat són selectius en el sentit que els individus prenen en consideració per la seua construcció els aspectes del món que consideren rellevants, en funció de la seua situació a l'estructura social i també en funció de la seua pròpia biografia (Gurrutxaga, 1991). Per tant, la comunitat presenta tots els aspectes per ser una identitat col·lectiva (Miranda, 1989), i en la seua versió moderna troba una nova definició en la idea de nació (Tiryakian i Nevitte, 1985), que

¹⁵ Tönnies (1887) descobrí que els llaços comunitaris constitueixen un aspecte primordial de la vida humana. Segons el seu plantejament, hi ha dues formes d'estructuració social: la comunitat (*Gemeinschaft*) i l'associació (*Gesellschaft*). Les relacions comunitàries estan fetes de lligams afectius, mentre que les relacions associatives són instrumentals, racionals, estratègiques.

Gràfic 3: La història demostra que Espanya no ha estat nació.



Gràfic 4: Sentiment davant símbols espanyols



permet la transformació d'una societat complexa en comunitat. Com diu Gellner (1997: 77), «el nacionalisme és un fenomen de *Gesellschaft* que fa servir el llenguatge de la *Gemeinschaft*».

També quan contrastem les respostes a les preguntes relacionades amb aquests aspectes (P20, 21, 22 i 23) ens trobem amb uns posicionaments ben diversos entre Catalunya i el País Valencià. Destacarem només el grau d'acord amb l'afirmació segons la qual «la història demostra que Espanya mai no ha estat una nació, sinó la suma de diverses nacions» (P2304), per ser la història un argument important de la definició nacional de la realitat; i l'emoció que experimenta cadascuna d'aquestes poblacions davant els símbols nacionals espanyols (P21), en ser els símbols uns constructors d'identitat de primera magnitud (Cabrera, 1991).

Al Gràfic 3 observem les clares diferències entre ambdues Comunitats Autònomes pel que fa a la P2304. Mentre la moda al País Valencià és doble: estar molt en desacord o en desacord; la moda a Catalunya és estar d'acord amb aquesta afirmació. El que vol dir que per una ampla majoria de la població valenciana (64%) la història no pot demostrar la diversitat nacional espanyola. I, pel que fa a les emocions (P21, gràfic 4), mentre que al País Valencià quasi la meitat de la població (46'5%) sent una forta emoció en veure la bandera o escoltar l'himne espanyols, a Catalunya tan sols la senten el 12% de la població i en canvi més del 40% no sent res d'especial. Al País Valencià més del 80% de la població s'emociona de forma significativa davant els símbols

nacionals espanyols.

Veiem, doncs, com els fenòmens d'identitat etnoterritorial i de definició de la realitat nacional van acompanyats, en els casos valencià i català, d'explicacions i sentiments d'acord amb els primers. És a dir, el discurs històric de generació del mite nacional espanyol ha tingut molt major efecte sobre els valencians que no sobre els catalans. Un efecte que s'extrema quan comparem els sentiments d'emoció experimentats davant els símbols nacionals espanyols.

Pregunta 27. Vaig a presentar-li ara algunes fórmules alternatives d'organització territorial de l'Estat en Espanya. Diga'm, per favor, amb quina està vosté més d'acord.

- Un Estat amb un únic Govern central sense autonomies.
- Un Estat amb Comunitats Autònomes com en l'actualitat.
- Un Estat en el qual les C. Autònomes tinguen major autonomia que en l'actualitat.
- Un Estat en el qual s'hi reconeguera a les C. Autònomes la possibilitat de convertir-se en Estats independents.

Pregunta 28. I en concret, en pensar en (la pròpia Comunitat Autònoma), vosté què preferiria?

- Que deixara de ser una Comunitat Autònoma i formara part d'un Estat amb un únic Govern central, com abans.
- Que seguira sent una Comunitat Autònoma com ara.
- Que seguira sent una Comunitat Autònoma, però augmentant les seues competències.
- Que poguera exercir el dret d'autodeterminació per arribar a ser un Estat independent.

Amb aquestes dues preguntes s'intenta mesurar l'**aspiració política** de l'entrevistat pel que fa a la conformació territorial de l'estat i la participació de la pròpia comunitat autònoma en aquest. Ens mesuren una part de la consideració del col·lectiu titular de la legitimitat del poder polític i per tant també del nivell d'objectivació política desitjat per a la identitat col·lectiva etnoterritorial expressada. És de suposar que les respostes a les dues preguntes mantinguen una forta correlació, encara que entenem que potser no és el

mateix el que es desitja per a l'estat i el que es desitja per a la pròpia comunitat autònoma. Tot depèn de la consideració nacional del conjunt. Així, totes dues preguntes presenten una ordenació de 4 nivells que responen al mateix esquema polític, que Félix Moral (1998 :76) identifica com a Estat centralista (1), Estat autonòmic (2), Estat federal (3) i Estat confederal (4). Per tant, a major valor major aspiració d'objectivació política de la identitat autonòmica, major reconeixement de legitimitat per al col·lectiu autonòmic. Són dues preguntes molt relacionades amb la informació prospectiva dels discurs nacionalista. Lògicament, el nivell de resposta 2 ens dona la conformitat amb el que n'hi ha i la resta d'opcions impliquen propostes de canvi en l'estructura de distribució territorial del poder.

No es pot entendre el nacionalisme sense aspiracions lligades a l'objectivació del centre de poder territorial considerat com a legítim (Tiryakian i Nevitte, 1985). En els processos de definició de la realitat social i de la seua objectivació (construcció d'identitats), l'espai i la seua estructuració social, en definitiva la territorialitat, juga un paper central per les pròpies característiques de les relacions entre l'espai i l'ésser humà. El territori és un element clau de l'acció social (Weber, 1921), i molt especialment de l'acció política. La raó es fonamenta en l'alt nivell d'eficàcia que garanteix l'acció territorialitzada per la seua capacitat per classificar, comunicar i controlar (Sack, 1986). Aquests avantatges expliquen per què, en la modernitat, la delimitació objectiva del vincle polític s'ha convertit fonamentalment en territorial.

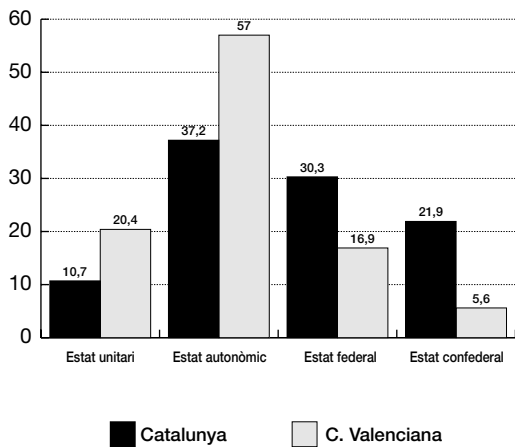
L'espai pròpiament polític de les relacions de dominació es defineix per la relació que s'estableix entre la distribució dels poders i dels béns dins l'espai geogràfic, i la distribució dels agents dins aquest espai, la distància geogràfica a aquests béns i als poders és un bon índex del poder (Bourdieu, 1980: 70).

Les definicions nacionals alternatives a les de l'estat són una reacció defensiva contra «l'hegemonització i l'homogeneïtzació» (Poggi, 1990). De manera que podem entendre el nacionalisme, amb Tiryakian (1989), com una recerca comunitària d'autonomia, en el sentit d'un desig, aspiració i demanda de major control, per la pròpia comunitat, sobre la situació de l'entorn social i físic. En aquest sentit, els plantejaments de Tiryakian coincideixen bastant amb els de Bourdieu:

El regionalisme (o el nacionalisme) és un cas particular de les lluites pròpiament

simbòliques en les quals s'impliquen agents, d'una manera individual i dispersa, o col·lectivament i organitzada, i que té per objecte la conservació o la transformació de les relacions entre les forces simbòliques i els profits correlatius, tant econòmics com simbòlics, o, si es prefereix, la conservació o la transformació de les lleis de formació dels preus materials o simbòlics lligats a les manifestacions simbòliques (objectives o intencionades) d'identitat social (1980: 69).

Gràfic 5: Model preferit d'organització territorial de l'Estat.



Hi ha diferències entre les agendes polítiques nacionals, la component prospectiva del discurs, de les poblacions catalana i valenciana. La qual cosa resta palesa en comparar les respostes a la pregunta 27 (veure

Gràfic 5), per exemple, en la qual podem comprovar com més de la meitat dels catalans (52%) s'hi troba insatisfet amb l'actual model polític de l'estat en desitjar un major nivell d'autogovern, tot incloent-hi el dret a l'autodeterminació, mentre que més de tres quartes parts dels valencians (77%) estan satisfets o fins i tot desitjarien un model polític estatal més centralista.

Finalment déiem, també, que la nació és una col·lectivitat els membres de la qual senten que són una nació. En el concepte de nació, els membres del col·lectiu de referència han de saber necessàriament que ho són. Recordem que si bé un grup ènic pot ser definit des de fora del col·lectiu, un grup nacional requereix inherentment el reconeixement del propi grup (Connor, 1994; Pérez-Agote, 1984).

Així, a partir de la pregunta 5, respecte al terme preferit per referir-se a la pròpia comunitat autònoma, hem elaborat una variable categòrica que recull la informació respecte si es considera que la pròpia comunitat és una nació o no ho és. En aqueix sentit, podem assenyalar d'entrada que al País Valencià hi ha una evidència social nítida respecte que la Comunitat Valenciana no és una

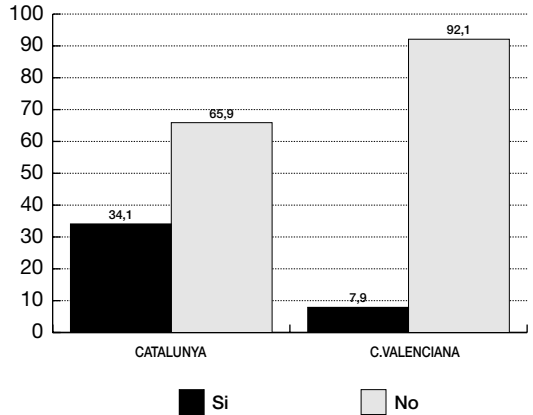
nació. El 92'1% dels valencians entrevistats no usen el terme nació per a referir-se a la seua comunitat autònoma, només ho fa el 7'9%. Uns percentatges que contrasten significativament amb els de Catalunya, on la tercera part de la població entrevistada (34'1%) la defineix com a nació (veure Gràfic 6).

En el nostre cas, excepte en les preguntes plantejades segons el model de Likert, que han estat ordenades de manera

que un número major implica major acord, la resta han estat ordenades per tal que un valor més elevat implique major distància de les propostes promogudes per l'estat i, deduïm, una major proximitat a les propostes d'identitat nacional alternativa. O, si més no, una escassa penetració pragmàtica del discurs nacionalista espanyol¹⁶.

En total hem seleccionat 15 ítems que, per recomanacions tècniques, intentarem resumir en dues o tres components, que arrepleguen el màxim d'informació possible. Per tal d'obtenir una informació que siga comparable,

Gràfic 6: Utilitza terme nació per a referir-se a la Comunitat Autònoma.



¹⁶ Arribats ací caldria destacar que al qüestionari de l'enquesta detectem un major interès en mesurar el grau d'adhesió a la idea d'Espanya com a nació, que no en mesurar el grau d'adhesió respecte a d'altres possibles identitats nacionals alternatives. La qual cosa es concreta en l'existència de moltes preguntes referides a Espanya i poques a la Comunitat Autònoma corresponent. El que implica, necessàriament, que les posicions alternatives a la promoguda per l'estat sempre es mesuren més com a negació de la identitat estatal que no com a afirmació de la identitat autònoma. I la conseqüència és que disposem de informació més diversa sobre les posicions nacionalistes més pròximes al projecte nacional de l'estat, que no sobre les alternatives.

¹⁷ Tanmateix, ens trobem amb un primer problema generat per l'existència d'un nombre relativament elevat de respostes parcials a algunes preguntes. Així vam haver d'aplicar uns procediments d'imputació de valors perduts. Per comprovar com s'han realitzat les imputacions de

segons Tilly (1984: 144), hem de treballar amb les mateixes variables per a Catalunya i la Comunitat Valenciana, és per això que l'anàlisi factorial haurem de realitzar-la per a la mostra conjunta, de manera que les puntuacions obtingudes en cada factor per cada individu de la mostra responguen al mateix concepte i es pugui realitzar la comparació¹⁷.

La matriu de correlacions analitzada ens assenyala que en els discursos nacionalistes presents a Catalunya i el País Valencià es confirma l'alineació dels discursos sobre el present i sobre el passat, la incompatibilitat entre els diferents discursos definidors de la realitat nacional, la interrelació entre les identitats etnoterritorials i la seua projecció política o expectatives d'objectivació. El que significa que amb anàlisis més complexes, les conclusions establertes respecte a la identitat dual (Linz, 1973; Moreno, 1997), en tant que expressió de la compatibilitat d'identitats, no són aplicables a la identitat nacional si no s'afegeix que aquesta compatibilitat depèn de la consideració de la identitat espanyola com a nacional i les altres com a identitats regionals, ja que quan es planteja l'elecció entre identitats nacionals, l'exclusivitat resulta significativa.

Donat l'alt nivell de correlació entre conjunts de variables, sembla aconsellable intentar resumir-les en factors que recullen el sentit subjacent a aquestes correlacions. És més, altres indicadors estadístics confirmen la pertinència d'aquesta tècnica: el determinant de la matriu de correlacions és molt baix, el test d'esfericitat de Bartlett és estadísticament significatiu, la mesura d'adequació mostral de Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) és del 0'918, que el propi Kaiser qualificaria d'excel·lent, i les mesures d'adequació mostral de cada variable oscil·len entre un mínim de 0'827, per al nivell d'autonomia preferit (P28), i un màxim de 0'968, per a la identitat col·lectiva (P18).

¹⁸ És un mètode de rotació ortogonal que intenta minimitzar el nombre de variables amb pesos importants en cada factor extret, per tal de facilitar la seua interpretació. El que siga ortogonal implica que els components extrets seran perpendiculars, és a dir, independents entre ells. Aquesta característica ens sembla interessant en la mesura que ens permet tractar-los per separat, sense la contaminació d'uns sobre els altres, a l'hora de fer les anàlisis.

¹⁹ Observem, al Quadre 1, com l'extracció no ens oferiria uns components amb interès interpretatiu, per tenir una capacitat discriminatòria molt escassa (45'9% del primer component, front al 7'9% i 6'9% dels dos restants). Així que la rotació es feia necessària i el seu resultat ens dona una major capacitat analítica, en trobar-nos uns components més equilibrats quant a la seua capacitat explicativa (% variances).

En extraure els components principals, amb una rotació varimax amb Kaiser¹⁸, obtenim tres components, amb valors propis superiors a 1, que ens expliquen el 60'82% de la variança total (veure Quadre 1¹⁹). Un percentatge

Component	Valors propis inicials			Suma de saturacions al quadrat de l'extracció			Suma de saturacions al quadrat de la rotació		
	Total	% variança	% acumulat	Total	% variança	% acumulat	Total	% variança	% acumulat
1	6.898	45.984	45.984	6.898	45.984	45.984	3.709	24.728	24.728
2	1.191	7.942	53.927	1.191	7.942	53.927	3.206	21.374	46.102
3	1.034	6.895	60.822	1.034	6.895	60.822	2.208	14.720	60.822

Mètode d'extracció: Anàlisi de Components principals. Rotació vari-

elevat si tenim en compte que només considerem tres components. Ara bé, certament la resta de variança és, però, explicada per altres components que no tenen la capacitat explicativa suficient com per superar les variables introduïdes, i per tant no prenem en consideració.

Quadre 1: Variança explicada

Així, després de la rotació, el primer component explica quasi una quarta part de la variança total (24'73%). En aquest component es combinen l'aspiració política a l'autogovern, la identitat col·lectiva i el grau d'adhesió a l'estat (veure Quadre 2). Les puntuacions més elevades les recull el model polític preferit (P28 i P27), i després tres qüestions relatives a la identitat, és a dir, la definició de la pròpia comunitat autònoma com a nació (P5), el sentiment

Quadre 2: Matriu de components

	Component		
	1	2	3
Nivell Autonomia (P28)	.855	.203	
Model d'Estat (P27)	.843	.226	
CCAA nació (P5)	.692	.308	
Identitat (P18)	.669	.211	.234
Relació amb Espanya (P19)	.581		.359
Espanya realitat profunda (P2303)		-.754	
Història Espanya admirable (P2302)		-.680	-.310
Espanya unida avantatges (P2306)	-.409	-.661	
Comunitat meua Espanya (P2306)	-.461	-.595	-.246
Millor Espanya dividida (P2305)	.416	.569	
Espanya no existeix (P2301)	.246	.508	
Història Espanya no nació (P2304)	.381	.433	.235
No emoció esportistes espanyols (P22)			.866
No emoció símbols espanyols (P21)	.277	.277	.808
No orgull espanyol (P20)	.344	.500	.518

Mètode d'extracció: Anàlisi de Components principals.
Mètode de rotació: Normalització Varimax Kaiser.

d'identitat etnoterritorial (P18) i la definició del vincle amb Espanya (P19). Amb pesos menors tenim la consideració que «el millor que podria passar és que Espanya es dividira en els seus components» (P2305) i en negatiu «sentir-se membre d'una comunitat anomenada Espanya» (P2306). Estem, doncs, davant d'una component **politicoidentitària** de les posicions nacionals, que ens lliga la identitat nacional amb l'aspiració política d'autogovern. El sentit de les variables i els signes de les relacions ens indiquen que, quan menors siguen les puntuacions en aquesta component, les posicions s'identifiquen més com a nacionalment espanyoles i amb una agenda política centralista; per contra, quan majors siguen els valors, les posicions s'identifiquen més com a catalanes o com a valencianes, respectivament, i tenen una agenda política de major autogovern i menys centralisme.

La definició d'aquest component ens reforça en l'argument segons el qual conflictes relacionats amb les identitats nacionals són lluites respecte al poder (Bourdieu, 1980; Breuilly, 1985). I que precisament són la identitat i la seua projecció política les que expliquen la major part dels posicionaments socials respecte a la qüestió nacional. Aquesta component politicoidentitària ens situa en el doble vessant del concepte de nació (Pérez-Agote, 1993): una subjectiva, interna: la creença de l'actor social en la certesa de l'existència de la seua nació (identitat); i d'altra objectiva, externa, la plasmació en l'acció d'aquesta creença, la seua objectivació (política). És un component prospectiu, en el sentit que li dóna Ariño (1997), la qual cosa pot indicar-nos que, com afirma Larrain (1994), la identitat és allò que es vol ser, més que allò que s'és. Ens trobem davant el component conatiu de Lambert (1964).

El segon component ens explica una mica més de la cinquena part de la variança total de les respostes a les 15 preguntes considerades (21'37%). S'hi aglutinen les respostes als arguments a favor o en contra de la unitat d'Espanya (P23): en positiu els arguments en contra, a més del poc orgull de ser espanyol (P20); en negatiu els arguments a favor. Per tractar-se d'explicacions i valoracions, si atenem a les formulacions de les diferents frases (verbs i les seues flexions), ens trobem davant d'una component **cognitivoavaluativa** relacionada amb la definició de la unitat nacional d'Espanya. El contingut de la variable ens indica que, quan els valors són més baixos, estem davant una consideració més favorable que Espanya és una nació amb una història admirable,

de la qual es forma part amb orgull, i que la seua existència suposa avantatges per a tots els seus membres. Per contra, valors elevats en aquesta variable ens indiquen la consideració que Espanya no és una nació, sinó una suma d'elles i és millor que es dividisca, ja que ni la seua història és admirable, ni suposa avantatges per als seus membres.

Com dèiem, per a Bourdieu (1994), l'estat disposa de condicions per inculcar unes estructures cognitives i avaluatives similars, que constitueixen el fonament d'un conformisme cognitiu. Aquesta segona component ens mesura l'efecte d'aquesta capacitat de definir la realitat social i establir els principis de classificació fonamentals. De la seua capacitat per legitimar-se. A més a més, és una component que recull el component cognitiu de la pertinença a la col·lectivitat nacional (l'individu sap que hi pertany) i el component avaluatiu (i aquesta pertinença genera connotacions avaluatives, positives o negatives) (Tajfel, 1984). Seria el component descriptiu i pragmàtic de les informacions contingudes en els discursos nacionalistes (Ariño, 1997).

Finalment, el tercer component principal ens explica el 14'72% de la variança i recull les preguntes relacionades amb les emocions produïdes pels símbols nacionals espanyols i l'orgull de sentir-se espanyol²⁰, i amb menor grau el nivell de vincle amb Espanya, és per tant una component **afectivoemotiva** de la posició nacional, que amb valors baixos implica una major adhesió afectiva a la idea d'Espanya com a nació i amb valors alts assenyala una escassa adhesió afectiva als símbols espanyols. En tant que fenòmens comunitaris, la nació i el nacionalisme, amb un llenguatge de *Gemeinschaft* (Gellner, 1997), també tenen un component emotiu (Lambert, 1964; Tajfel, 1984), que resta recollit en aquesta component. És una component que ens aproxima l'autoestima relacionada amb la identitat nacional espanyola, el nivell d'indiferència emotiva que aquesta identitat genera. El que vol dir que nivells elevats indiquen indiferència emotiva cap a la simbologia espanyolista, mentre que nivells baixos impliquen major emotivitat.

Per tant, les posicions nacionalistes presents a Catalunya i al País Valencià tenen tres components fonamentals: la politicoidentitària, la cognitivoava-

²⁰ Hem de recordar que aquestes preguntes estan ordenades en sentit contrari, és a dir, que valors alts indiquen poca emoció o poc orgull.

luativa i l'afectivoemotiva. La jerarquització dels seus efectes sobre la posició nacional resultant ens dóna a entendre que la principal component és la politicoidentitària, destacant així el caràcter prospectiu i voluntarista de les posicions nacionals. És a dir, el nacionalisme expressa, en primer lloc, allò que «es vol ser». La segon component és la cognitivoavaluativa, que ens dóna informació sobre «el que ha estat i el que és» la realitat nacional. És a dir, segons aquesta jerarquització, en els discursos nacionalistes presents a les societats catalana i valenciana és més important el que «es vol ser» que no el que «s'és», una prioritat que posaria per davant els continguts voluntaristes i en segon lloc els essencialistes. I, finalment, ens apareixen els factors afectius, i més concretament, el grau d'indiferència emotiva nacional, que ens indica, si atenem el que són les emocions, el nivell d'inseguretat o dubte generat per la consonància entre el elements voluntaristes i essencialistes, és a dir, el que «hauria de ser». El valor d'aquest component estarà, si no ens equivoquem en l'apreciació, en relació amb la coincidència de posició en els altres dos: la dissonància entre el que «és» i el que «vol ser», genera emocions, més aquietades quan se'n dóna la coincidència. En definitiva, cap de les tres components tenen per què coincidir. El que «es vol ser» (politicoidentitària) no té per què coincidir amb allò que «s'és» (cognitivoavaluativa), però tampoc amb el que «hauria de ser» (afectivoemotiva), que també depén del que «s'és».

Aquestes tres components obtingudes mitjançant l'anàlisi factorial és caracteritzen estadísticament per estar tipificades, és a dir, per tenir una mitjana igual a 0 i una desviació típica igual a 1, en la mostra conjunta dels dos

espais analitzats. Tanmateix, la seua distribució de freqüències no té un comportament homogeni en totes tres. I menys encara quan comparem els resultats de Catalunya i el País Valencià, segons demostren els seus

Quadre 3: Estadístics de les components.

		Variables		
	Estadístics	Político Identitària	Cognitivo avaluativa	Emotivo-sentimental
Catalunya	Mitjana	.2196617	.1533811	.2984885
	Desv. típ.	1.0779885	1.0393668	1.0030048
	Asimetria	.139	.483	.237
	Curtòsi	-.809	-.064	-.557
P.Valencià	Mitjana	-.2767071	-.1932136	-.3760049
	Desv. típ.	.8123373	.9129302	.8602695
	Asimetria	.624	.470	1.019
	Curtòsi	.823	.138	1.061

estadístics al Quadre 3.

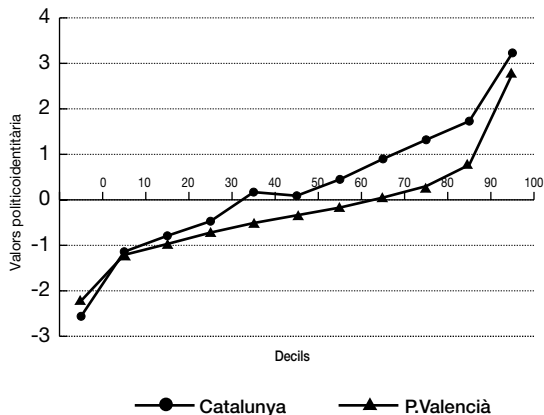
En primer lloc, cal destacar que, mentre les mitjanes de les tres components són positives en el cas català, les tres són negatives per al cas valencià. El que significa que els valencians estan en posicions més pròximes al discurs nacional espanyol que els catalans, en totes tres components. Igualment, hem d'assenyalar que les desviacions típiques són lleugerament inferiors en totes les components per al cas valencià, el que significa que hi ha menor dispersió de les posicions (hi ha una major evidència social d'algunes posicions), mentre que les posicions dels catalans estan una mica més disperses (hi ha una evidència social més repartida entre les posicions).

És destacable que la major diferència entre les posicions dels valencians i els catalans es dona en la component afectivoemotiva. Mentre que la major similitud apareix en la component cognitivoavaluativa. Tanmateix en cap de les tres components podem acceptar la hipòtesi d'igualtat de les mitjanes²¹ i hem de concloure, per tant, que la població valenciana i la població catalana difereixen significativament en totes tres components.

Amb tot, les diferències entre les posicions nacionalistes al País Valencià i a Catalunya es localitzen sobretot a la component afectivoemotiva i a la component politicoidentitària. I, encara que aquestes diferències apareguen al llarg de tota la variable, són majors a mesura que ens allunyem de les posicions més pròximes al projecte espanyol, mesurades decil a decil. És a dir, per tota la població valenciana, ordenada de menor a major valor en les tres components, les puntuacions sempre són menors que per a la població catalana, ordenada en el mateix sentit. Aquesta diferència, però, augmenta a mesura que ens aproximem cap als valors més alts, sobretot en les components politicoidentitària i afectivoemotiva, una característica que no apareix a la cognitivoavaluativa. Açò resta palés quan observem els gràfics dels decils per a cada component tot comparant el cas valencià amb el català. Als gràfics 7, 8 i 9 hem representat les puntuacions a què arriben els decils dels entrevistats catalans i valencians, ordenats de menor a major puntuació. Així, el decil 0 ens situa en el valor mínim, mentre que el decil 100 en el valor màxim. Els valors al decil 10 ens indiquen la puntuació a què arriba el 10% de la població que la té més

²¹ Realitzades les proves T de diferència de mitjanes.

Gràfic 7: Punts de tall dels decils en la component politicoidentitària.

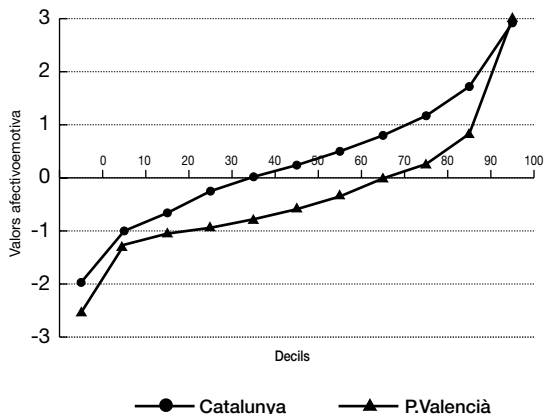


superiors (amb valors majors, població més allunyada de posicions espanyoles), sobretot en la component politicoidentitària. Això ha d'interpretar-se en el sentit que les posicions més espanyoles, a Catalunya i el País Valencià, estan més pròximes entre si que les posicions més allunyades. En altres paraules, que els més espanyolistes catalans i valencians se semblen més que els valencians i catalans que són menys espanyolistes.

baixa, i així successivament. De manera que tenim ordenada la informació de menor a major puntuació amb el percentatge de població acumulat per cada puntuació.

Si obviem els valors extrems per ser més dispersos i inestables (0 i 100), veiem com als primers decils (amb valors menors, població més pròxima a posicions espanyoles), les diferències dels valors de tall són menors que als decils

Gràfic 8: Punts de tall dels decils en la component afectivoemotiva.



Les diferències entre Catalunya i el País Valencià, hi graviten sobre el pol no espanyol de la identitat, el que pot significar que graviten bé sobre la identitat valenciana, bé sobre la catalana. D'altra forma, tot i anar per sota de les corbes de Catalunya, hauria estat en paral·lel, com en la component cognitivoavaluativa (veure Gràfic 9), i no divergent. És a dir, la proximitat inicial de les dues cor-

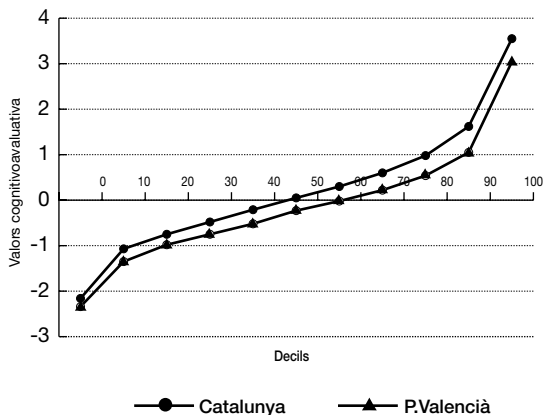
bes ens indica similar posició en la component politicoidentitària i en l'afectivoemotiva dels sectors més espanyolistes. I la divergència ens indica que la diferència entre les posicions nacionals catalanes i valencianes es localitzen entre els sectors políticament i afectivament menys espanyolistes, a un lloc i altre. El que vol dir que els relativament més valencianistes són més espanyolistes que els seus homòlegs catalans. I no que els espanyolistes valencians són més espanyolistes que els catalans.

Igualment, l'ampla diferència observada en la component emotiva ens assenyalava una major seguretat en les posicions nacionalistes dels catalans, i més dubtes i inseguretats nacionals entre els valencians. Diferència que també augmenta quan ens acostem a les posicions relativament menys espanyolistes. Una situació que pot respondre a una major correspondència entre les components politicoidentitària i cognitivoavaluativa dels catalans que no entre les dels valencians, correspondència que genera major indiferència emotiva entre els catalans que no entre els valencians. Una expressió del que Ariño (1992) ha denominat «valencianisme temperamental».

Respecte a la component cognitivoavaluativa, més relacionada amb la percepció de la realitat que no amb projectes o sentiments, observem un comportament més homogeni i encara que els valencians, en general, tendeixen a definir la realitat i valorar-la en termes més pròxims a les posicions espanyoles, aquesta diferència decil a decil és quasi constant, les corbes quasi paral·leles. El poder de l'estat genera estructures cognitives i avaluatives similars a tot el seu territori, déiem adés tot seguint Bourdieu.

Açò ens porta a una primera conclusió de l'anàlisi de components, ja que encara que les diferències en les tres components siguin significatives estadísticament, sembla prou evident que la pedra angular

Gràfic 9: Punt de tall dels decils en la component cognitivoavaluativa.



de l'explicació de les diferents concepcions nacionals catalanes i valencianes respecte a Espanya es troba en les components afectivoemotiva i politicoidentitària, més que no en la cognitiva. És a dir, les diferències estan més a nivell del

Quadre 4: Correlacions entre components

			Polític Identitària	Cognitiv avaluativa
Catalunya	Cognitivoavaluativa	Pearson	.132**	
		Sig.	.000	
	Afectivoemotiva	Pearson	-.067	-.102**
		Sig.	.068	.005
P.Valencià	Cognitivoavaluativa	Pearson	-.381**	
		Sig.	.000	
	Afectivoemotiva	Pearson	-.137**	.004
		Sig.	.001	.923

** La correlació és significativa al nivell 0,01 (bila-

que «hauria de ser» i del que «es vol ser», i menys al nivell del que «és».

Al Quadre 4 podem comprovar que Catalunya i el País Valencià tenen diferents formes d'interrelacionar els components principals de les posicions nacionalistes²².

En primer lloc, al País Valencià, tenim que la com-

ponent afectivoemotiva manté correlacions negatives amb la politicoidentitària, i a Catalunya amb la cognitivoavaluativa. Aquest resultat és una expressió de la distinció de Billig (1995) entre el *hot nationalism* (nacionalisme apassionat), que necessita expressar-se per superar el dubte que plana sobre la seua objectivació, i el *banal nationalism* (nacionalisme corrent), que es reproduïx de manera inconscient per l'objectivitat estatal. Recordem que les realitats evidents, objectivades, es reproduïxen de forma rutinària, amb el dubte suspès. Una suspensió que només s'alça en situacions percebudes com a crítiques. I és aquesta recuperació del dubte la que genera expressions emotives. Tanmateix, en el cas que ens ocupa, aquesta inseguretad opera sobre components diferents: en el País Valencià sobre el polític i a Catalunya sobre el cognitiu. Per tant, per als valencians els dubtes planen sobre el que «es vol ser», mentre que per als catalans sobre el que «s'és». O el que és el mateix, a Catalunya la pressió emotiva apareix quan es posa en dubte «allò que són» els catalans, mentre que al País Valencià apareix la pressió emotiva quan es discuteix sobre «allò que volen ser». En el cas català ens trobem davant una emotivitat nacional fonamentada en l'objectivació d'allò real (ser); en el cas valencià, davant una emotivitat basada en la construcció d'allò real (voler ser). A Catalunya, l'emotivitat té un

²² Les components principals retingudes són incorrelacionades, però en separar les mostres catalana i valenciana aquesta propietat es perd.

fonament cognitiu, mentre que al País Valencià té una base volitiva.

La segona observació ens assenjala una diferència entre el País Valencià i Catalunya en la interrelació entre les components politicoidentitària i la cognitivoavaluativa. Mentre que a Catalunya les dues components covarien en el mateix sentit, al País Valencià ho fan en direccions contràries. És a dir, al País Valencià observem una dissonància entre els components voluntarista i essencialista de la posició nacional. Aquesta dissonància pot afectar les percepcions de legitimitat. De fet, la correspondència entre els esquemes mentals i l'estructura social, aconseguida pels processos de socialització²³, a compleix funcions eminentment polítiques, ja que els sistemes simbòlics no són només instruments de coneixement, sinó que també són instruments de legitimitació i de domini. Aquesta consonància s'observa en el cas català, el que ens indica una construcció legitimadora de les identitats nacionals en conflicte. Tanmateix, la dissonància detectada en el cas valencià assenjala dèficits legitimadors en les identitats en conflicte.

Una observació i altra ens porten a que el conflicte a Catalunya siga un conflicte d'identitats, identitats en conflicte (català \Leftrightarrow espanyol), mentre que al País Valencià tractem un conflicte sobre les identitats: està en qüestió la construcció de les identitats. Observació que en destapar un conflicte sobre la identitat pot resultar una expressió de l'*anomalía* valenciana assenyalada per Ariño i Llopis (1995), o de la perplexitat o *fosca consciència* en terminologia de Marqués (1974). Ens revela també que els conflictes sobre la *identitat* (català \Leftrightarrow valencià), que necessàriament incorporen *conflictes entre identitats* (català/valencià \Leftrightarrow espanyol), aporten menor indiferència emotiva que els *conflictes entre identitats*.

Per tant, el País Valencià presenta una dissonància legitimadora que és a la base de la major importància del component emotiu, en generar inseguretats i dubtes al voltant tant de la construcció identitària (voler ser) com de l'objectivació (ser), tot provocant posicions més emotives (hauria de ser), que no a Catalunya, on detectem una consonància legitimadora en les posicions preses en les components politicoidentitària i cognitivoavaluativa.

Ens sorprén, i ens torba (bon símptoma, al cap i a la fi): ens torba de comprovar

²³ «Per 'socialització exitosa' entenem l'establiment d'un alt grau de simetria entre la realitat objectiva i la subjectiva» (Berger i Luckmann, 1966: 205).

la distància o el desfasament que hi ha entre 'allò que som' i 'allò que hauríem d'ésser' (...) En el seu esquema simplista i fàcil a les excitacions de l'amor propi local, s'inscriu la imatge completa d'una incomoditat (passeu-me el mot) o d'una insatisfacció col·lectives, que els valencians han de confessar-se ben sovint (...) En general, aquestes reaccions prenen la forma trivial i primària de l'anticentralisme (Fuster, 1962: 15-6).

III.2. Les posicions nacionals al País Valencià i Catalunya

El segon interès d'aquest paper consisteix a poder definir un conjunt de categories que ens permeten classificar els individus en funció de les puntuacions obtingudes en cadascuna de les components retingudes en l'apartat anterior. Amb aquest objectiu primer definirem vuit categories teòriques, a l'estil dels tipus-ideals weberians²⁴, a partir dels signes (negatiu o positiu, desviacions respecte a la mitjana) en les tres dimensions ($8=2^3$). Amb aquesta tipologia a la mà podem seguir dues estratègies: classificar els casos de la mostra directament per l'acompliment de les condicions; o deixar que els casos s'agrupen a les posicions més pròximes i després aplicar-los la tipologia. Pensem que la segona estratègia és més productiva, ja que amb la primera forcem els casos a

	Polític Identitària	Cognitiu avaluativa	Afectiu emotiva
GRUP 1	-	-	-
GRUP 2	+	-	-
GRUP 3	-	+	-
GRUP 4	-	-	+
GRUP 5	+	+	-
GRUP 6	+	-	+
GRUP 7	-	+	+
GRUP 8	+	+	+

la classificació teòrica, mentre que amb la segona obtindrem grups que funcionen per proximitat en la mostra, i després podem classificar-los amb la tipologia elaborada.

De la combinació de les tres components en funció del signe positiu o negatiu²⁵, obtenim les següents possibilitats de *categories teòriques*.

Un primer problema és trobar el noms que identifiquen aquestes categories. A ningú se li escapa que, per ser aquest un camp de forta confrontació politicosimbòlica, els noms a l'ús estan molt carregats de valoracions, en usar-se massa sovint com a eines d'atac i defensa en la discussió pública i de la vida quotidiana. Noms com ara «nacionalistes», «regionalistes», «espanyolistes» o «catalanistes», per posar alguns exemples, s'usen per identificar, habitualment amb l'ànim de desqualificar, l'adversari. Per tant, és interessant trobar noms que trenquen amb aquesta dinàmica del pensament quotidià (Bourdieu et alii, 1973). Per altra banda, el modest interès teòric que pugam tenir es veuria molt

beneficiat per aquesta estratègia, en facilitar els judicis d'imputació.

Com que es tracta de classificar individus en categories, en funció d'un conjunt de característiques (les tres components abans definides), potser no cal inventar cap mètode i podem utilitzar una estratègia ja usada per altres disciplines del coneixement a l'hora de classificar les seues unitats d'anàlisi. De fet, trobem útil i convenient aplicar una nomenclatura llatina que entenem aconseguim els dos objectius plantejats: per una banda, una ruptura lingüística que ens allunya bastant del llenguatge de la vida quotidiana; i, per altra, un important nivell de generalització i fixació conceptual, que pot beneficiar l'anàlisi teòrica. Per tant, les *categories teòriques* que obtenim són:

El Grup 1 respon al perfil de qui puntua negativament en totes tres components, és a dir, aquell qui s'identifica molt com a espanyol, qui desitja menys autonomia, qui defineix la realitat espanyola com a nacional, tot avaluant-la positivament, i hi té un lligam emotiu positiu. Seria un grup de centralistes polítics, legitimadors de la nació promoguda per l'estat, amb un lligam afectiu, no indiferent. És un grup sense cap tipus de fissura en la seua posició nacional, totes tres components van en la mateixa direcció unitària. És per això que optem per anomenar-los *Unione maximus*.

El Grup 2 es caracteritza per defensar postures d'identificació i descentralització política, però mantenen una definició espanyola de la realitat nacional, amb una relació afectivoemotiva positiva amb ella. Seria un grup de descen-

²⁴ Aquests tipus-ideals són elements de comparació mitjançant els quals podem generar enunciats descriptius. En qualsevol cas, no són generalitzacions d'allò que hi ha, sinó punts de referència construïts. De fet, Weber entén els tipus-ideals com a reconstruccions estilitzades en funció d'uns elements o trets típics accentuats. Lucas Marin (1986: 127) ha sintetitzat la rellevància dels tipus-ideals en les següents qüestions, que resulten de molta utilitat en la nostra investigació: pretenen guiar els judicis d'imputació, en la mesura que les posicions sobre la nació sempre comporten importants judicis de valor; no es tracta d'hipòtesis, sinó d'instruments per orientar les hipòtesis. No es tracta de postular la contrastació dels tipus-ideals, sinó d'utilitzar-los en la formulació d'hipòtesis; no són una mitjana de característiques, sinó el contrast unilateral d'un o diversos punts de vista en un quadre conceptual unitari, és a dir, són construccions en les que se sobredeterminen unes dimensions en funció de l'objectiu de l'anàlisi; i permeten una síntesi impossible d'aconseguir d'altra manera.

²⁵ Hem de recordar que, en la construcció de les categories, tant per raons teòriques com empíriques, les posicions sempre estan referides al discurs hegemònic de l'estat-nació. Per tant, les categories recullen més la posició respecte a l'estat-nació que no respecte a possibles projectes nacionals alternatius.

traltzadors fidels a la idea d'Espanya com a nació. Aquells que pensen que la legitimitat del centre de poder correspon a la nació espanyola, però aquesta legitimitat depèn del grau de descentralització d'aquest poder. Son aquells que Pérez-Agote (1995) defineix com a regionalistes, ja que, encara que la formulació política pugui ser autonòmica o federal i mantinguen certa identificació etnoterritorial amb la Comunitat Autònoma, consideren que Espanya és la seua nació i no són indiferents davant els seus símbols. Per això els anomenem *Foederaticus fidelis*²⁶.

El Grup 3 respon al tipus que s'identifica com a espanyol i és centralista políticament, amb un lligam afectiu positiu, encara que la realitat espanyola, present o passada, no siga nacional. Observem que es tracta d'una situació en què la posició cognitiva no acompanya la posició politicoidentitària, ni la posició afectivoemotiva. Es tracta de centralistes apassionats, més que no racionals, que conjuguen la voluntat amb les emocions, sense correspondència amb els arguments cognitius, tot treballant així per tal que allò que no és, o no ha sigut, siga. Així pensem que la millor denominació pot ser la de *Unione vehemens*²⁷, ja que la fissura respecte als *Unione maximus* la presenten en la component cognitivo-avaluativa. Són d'aquells que en no presentar consonància entre el que volen (unitat) i el que és (diversitat), dubten, i expressen un «nacionalisme apassionat» (Billig, 1995), en aquest cas a favor de la proposta nacional unitària de l'estat.

El Grup 4, per la seua banda, és un grup que s'identifica més com a espanyol, està per la centralització, i defineix la realitat espanyola com a nacional. Amb tot, això no li genera una adhesió afectivoemotiva positiva, sinó més bé indiferència. Es tracta d'un grup que legitima l'objectivació política d'una identitat nacional espanyola (coincideix la definició que fa de la realitat amb

²⁶ No ens referim que siguen favorables a la fórmula federal d'organització de l'estat, sinó que són fidels a la unió des de la diversitat (*foedus* en llatí).

²⁷ La traducció d'«apassionat» al llatí ens ofereix la veu *vehemens*. Encara que la veu *vehemens* ens dona les opcions d'apassionat i violent. No ens referim a la segona accepció, sinó a la primera. Que quede clar que no parlem d'unionistes violents, sinó d'unionistes apassionats.

²⁸ De legitimus (legítim) construïm el substantiu legitimator, amb el significat de “el que legitima”, per la coincidència entre les components politicoidentitària i cognitivoavaluativa. I de affectus (afecte, amor) i la negació haud formem haud affectus, pel nivell d'indiferència emotiva. Es tracta d'un terme, el de legitimador, utilitzat abastament per Berger i Luckmann (1966)

l'estructura política proposada), sense presència d'emotivitat. A diferència de l'anterior, conjuga voluntat i coneixement, sense acompanyar-ho d'emocions. Així que els anomenarem *Legitimator haud affectus*²⁸, ja que la fissura respecte als *Unione maximus* la presenten en la component emotiva i diem que el reconeixement de la legitimitat està arrelat en la consonància entre les estructures cognitives i les objectives. Estem davant aquells individus en els quals coincideix el que volen i el que és, tenen el dubte en suspensió, i són, per tant, una expressió del «nacionalisme corrent» (Billig, 1995), indiferent.

El Grup 5 respon a un tipus que s'identifica etnoterritorialment amb la comunitat autònoma i demana més autonomia, no defineix la realitat espanyola com a nacional, però la component afectivoemotiva no acompanya les altres dues. Seria l'equivalent deslegitimador dels *Legitimator haud affectus*. Es tracta doncs dels *Hæreticus*²⁹ *haud affectus*. Expressió del «nacionalisme corrent» alternatiu, que si atenem Billig és difícil que sobrevisca.

En el Grup 6 tenim una posició en la qual es defensa la descentralització i la identificació etnoterritorial com a membres de la comunitat autònoma, amb una relació positiva amb la component afectivoemotiva, però negativa amb la cognitivoavaluativa. És a dir, la component cognitiva no guarda relació positiva amb la determinació de l'acció i dels sentiments. Es conjuga voluntat i emoció. Ens trobem amb l'equivalent alternatiu dels *Unione vehemens*, per tant, donat que s'hi troben a la contra optem per denominar-los *Hæreticus vehemens*. Expressió del «nacionalisme apassionat» alternatiu.

El Grup 7 es tracta d'una opció mantinguda per aquells que prefereixen la centralització i la identificació com a espanyol, encara que la realitat espanyola no siga nacional i no genere adhesió afectiva. Per ser la posició oposada als

²⁹ Utilitzem el terme *Hæreticus* (heretge) amb el sentit d'oposat a l'ortodòxia dictada per l'estat-nació per definir la realitat nacional i assenyalar allò que és políticament correcte. Segons la Gran Enciclopèdia Catalana, l'heretgia és una doctrina o sistema teològic rebutjat com a fals per l'autoritat eclesiàstica. Suposa sempre un cos de doctrina mantinguda amb autoritat dins una religió contra la qual l'heretge es rebel·la. En una segona accepció, assenyala que es tracta d'un greu error contra els principis tinguts per certs o una opinió en oposició amb les idees rebudes. Entenem que totes les accepcions encaixen en la idea de les posicions mantingudes per aquells que rebutgen la definició de la realitat nacional defensada per l'autoritat estatal des de dintre del mateix estat, fins i tot en contra dels processos de socialització experimentats. També es tracta d'un terme, el d'heretgia, utilitzat per Berger i Luckmann (1966).

Foederaticus fidelis, optem per denominar-los *Unione infidelis*.

I finalment tenim el Grup 8 en el qual la coherència entre totes les components a favor de la identitat etnoterritorial amb la comunitat autònoma, la definició no nacional de la realitat espanyola, la descentralització i els afectes,

Unione maximus	←	→	Hæreticus maximus
Unione vehemens	←	→	Hæreticus vehemens
Legitimator haud affectus	←	→	Hæreticus haud affectus
Foederaticus fidelis	←	→	Unione infidelis

ens presenten una posició sense fissures. Donat que a la posició oposada l'hem anomenada *Unione maximus*, aquesta l'anomenarem *Hæreticus maximus*.

Així, ens resta el següent quadre d'oposicions conceptuals:

Ara, però, haurem de determinar quines d'aquestes *categories teòriques* funcionen a la realitat social del País Valencià i Catalunya com a aglutinadores de les posicions respecte a la qüestió nacional, com a *categories empíriques*. Per a la qual cosa, seguirem l'estratègia que siguen els casos els que ens mostren

Quadre 5: Centres dels conglomerats a les components.

	1	2	3	4	5
Politicoidentitària	.19846	-.80005	-.64213	1.52312	1.04460
Cognitivoavaluativa	-.77936	.48655	-.31946	-.36097	1.68181
Afectivoemotiva	-.64292	-.55496	1.2479	.62989	.28910

la seua proximitat a uns tipus ideals o altres, de manera que ens quede manifest quines d'aquestes categories teòriques són empíricament rellevants. Els grups

significatius obtinguts mitjançant una anàlisi de conglomerats responen a les següents característiques mitjanes (Quadre 5)

Per tant, les *categories empíriques* són:

El conglomerat 1 aconsegueix unes puntuacions mitjanes negatives en les components cognitivoavaluativa i afectivoemotiva, però són positives per a la component politicoidentitària. Ens trobem amb un grup que legitima l'estat-nació espanyol, però a través d'un discurs favorable a la descentralització. És

per tant un grup fidel a la nació promoguda per l'estat, un grup que representa el què en l'Alemanya federal anomenen *Bundestreue*, fidelitat a la federació. Són els *Foederaticus fidelis* de la nostra categorització teòrica.

El conglomerat 2 obté puntuacions mitjanes negatives per a la component politicoidentitària i la component afectivoemotiva, mentre que són positives per a la component cognitivoafectiva. Un segon grup que legitima l'estat-nació espanyol amb un discurs apassionat. És un discurs nacionalista espanyol amb el dubte activat, donat que les components politicoidentitària i cognitivoavaluativa no coincideixen. Seria una expressió del que Billig anomena *hot nationalism*, però en aquest cas es tracta d'un nacionalisme a favor de la identitat dominant. El que significa que el «nacionalisme apassionat» no és una exclusiva dels nacionalismes alternatius als de l'estat, sinó que efectivament, com deien Berger i Luckmann, quan la definició d'una realitat és posada en dubte per una definició alternativa, el dubte s'activa i la defensa de la definició institucionalitzada deixa de ser rutinària, es transforma en una defensa en situació crítica. Aquest grup nosaltres l'hem categoritzat com a *Unione vehemens*.

Per la seua banda, el conglomerat 3 té unes puntuacions mitjanes negatives per a les components politicoidentitària i cognitivoavaluativa, però la màxima positiva en la component afectivoemotiva. És un grup que legitima l'estat-nació espanyol amb un discurs rutinari, amb el dubte suspès i, per tant, amb indiferència emotiva. En aquest grup hi ha congruència entre les components politicoidentitària i la cognitivoavaluativa. Seria una expressió del que Billig anomena *banal nationalism*. I al que nosaltres hem catalogat com a *Legitimator haud affectus*.

El conglomerat 4 té puntuacions mitjanes positives tant en la component politicoidentitària com en l'afectivoemotiva,

Quadre 6: Distribució de les freqüències de les posicions nacionals.

		Frequ.	%	% acumulat
Catalunya	1 Foederaticus fidelis	143	19.1	19.1
	2 Unione vehemens	152	20.3	39.5
	3 Legitimator haud affectus	189	25.3	64.8
	4 Haereticus vehemens	126	16.9	81.7
	5 Haereticus maximus	137	18.3	100.0
	Total	747	100.0	
P.Valencià	1 Foederaticus fidelis	255	43.0	43.0
	2 Unione vehemens	224	37.8	80.8
	3 Legitimator haud affectus	72	12.1	92.9
	4 Haereticus vehemens	22	3.7	96.6
	5 Haereticus maximus	20	3.4	100.0
	Total	593	100.0	

tanmateix és negativa en la component cognitivoavaluativa, així que podem classificar-lo com a *Hæreticus vehemens*.

I, finalment, el conglomerat 5 arriba a mitjanes positives en totes tres components, i per tant, es tracta del grup que hem classificat teòricament com a *Hæreticus maximus*.

Les diferències són evidents. El que més aviat destaca és l'escassa presència d'*Hæreticus* en el País Valencià i la forta concentració d'*Unione vehemens* i *Foederaticus fidelis*. Mentre que les dues categories d'*Hæreticus* concentren el 3'4% de la població els *maximus* i el 3'7% els *vehemens*, les altres dues categories recullen el 81% dels valencians. Situació en cap cas comparable amb la de Catalunya, on observem una major dispersió de les posicions. A Catalunya entre les dues posicions *Hæreticus* recullen el 35'2% de la població. De fet, mentre que la categoria modal al País Valencià és la dels «federalistes fidels» (43%), a Catalunya la moda és la dels «legitimadors indiferents» (25'3%)³⁰. Tanmateix, si sumem les categories amb puntuacions positives a la component politicoidentitària (*Hæreticus* i *Foederaticus*), obtenim un 50'1% en el cas valencià i un 54'4% en el cas català.

Hem de ser conscients, però, que al País Valencià els relativament *ortodoxos*³¹ concentren un 93%, mentre que a Catalunya un 65% (veure Quadre 6). Amb tot, amb només una categoria d'*Hæreticus*, se'ns manté una posició

³⁰ Siga com siga, donada aquesta distribució de freqüències entre categories, ens sembla necessari haver d'aglutinar les dues posicions *Hæreticus* en una sola, ja que, per al cas valencià, mantenir-les separades suposa treballar amb una mostra per sota del mínim absolutament recomanable del 5% o 30 casos. En aquest cas, si sumem les dues categories, arribem al 7'1% i 42 casos, pocs és ben cert, però per damunt del mínim. Aquesta és una de les conseqüències no volgudes de treballar amb una mostra menuda, la impossibilitat d'aprofundir més en alguns tipus d'anàlisi. Amb una mostra major podríem haver mantingut la distinció *vehemens-maximus* en la categoria *Hæreticus* i analitzar les seues diferències.

³¹ Diem relativament, perquè els totalment ortodoxos són els *Unione maximus*.

³² Utilitzem aquest concepte de «neutralització» en referència a un dels mecanismes de preservació dels universos simbòlics establert per Berger i Luckmann: «es tracta de neutralitzar l'amenaça contra les definicions oficials de la realitat a base d'assignar un estatut ontològic inferior [diguem-ne regional], i poc 'seriós' per tant des d'un punt de mira cognoscitiu, a totes les definicions que no estiguen integrades dins l'univers simbòlic propi [diguem-ne nacional]» (1966: 163). Els comentaris entre claudàtors són nostres.

nacional alternativa a la promoguda per l'estat amb un contingut «apassionat» (*vehemens* i *maximus*), mentre que en les posicions de suport a la definició nacional dominant ens trobem diversitat: una posició «apassionada» (*Unione vehemens*), una de «corrent» (*Legitimator haud affectus*) i una tercera de «neutralitzada»³² (*Foederaticus fidelis*). Per tant, d'ara endavant, utilitzarem només una categoria d'*Hæreticus*.

La caracterització es manté. Per tal de contrastar la validesa de les categories utilitzades, comprovem que totes les diferències de mitjanes respecte a les

Quadre 7: Centres dimensionals dels grups nacionalistes.

		0	1	2	3
		Haereticus	Foederaticus	Unione	Legitimator
Catalunya	Politicoidentitària	1.30679	.33244	-.75629	-.59355
	Cognitivoavaluativa	.73159	-.65595	.50475	-.32144
	Afectivoemotiva	.44375	-.53531	-.43340	1.31583
P.Valencià	Politicoidentitària	1.08906	.12333	-.82974	-.76965
	Cognitivoavaluativa	.43367	-.84857	.47420	-.31425
	Afectivoemotiva	.52161	-.70326	-.63744	1.07278

components són estadísticament significatives. Observem que les posicions més allunyades respecte a la dimensió politicoidentitària són les que mantenen els *Unione vehemens* i els *Hæreticus*. Les més allunyades en la component cognitivoavaluativa són les dels *Foederaticus fidelis* i les dels *Unione*. Mentre que les més distants respecte al grau d'indiferència emotiva són les dels *Unione vehemens* i les dels *Legitimator haud affectus*³³.

No obstant, quan contrastem les diferències de mitjanes de les components entre les categories homònimes de catalans i de valencians, obtenim que cap

³³ Potser aquesta oposició pugui sorprendre. La raó que s'amaga és que la dimensió afectivoemotiva recull dues informacions: adhesió afectiva, però també indiferència emotiva, amb la qual cosa tenim que de la combinació de les dues no pot donar un resultat extrem en el cas dels *Hæreticus*, ja que no experimenta una adhesió afectiva a Espanya, però tampoc indiferència. Curiosament també, ens destaca que aquells que presenten una major puntuació en aquesta component, que implica una major indiferència emotiva, són aquells en què coincideix la component politicoidentitària i la cognitivoavaluativa amb la unitat d'estat, tal i com havíem previst.

de les diferències és significativa, excepte en el cas dels *Foederaticus*, en totes tres dimensions. Per tant, els grups són els mateixos a Catalunya i el País Valencià.

Açò que pot semblar contradictori amb alguna de les conclusions de l'apartat anterior, el que aconseguim és que puguem afinar una mica més l'argument. Déiem, que la forma divergent de la corba dels punt de tall dels decils en la component politicoidentitària indicava diferències creixents a mesura que ens acostàvem a les posicions més favorables a la descentralització i la identitat autonòmica. I, efectivament, així és per dues raons: en el cas valencià, el nombre d'*Hæreticus* és tan baix, que als decils alts de la component politicoidentitària ens trobarem molts *Foederaticus fidelis*, que mantenen posicions molt per davall de les dels *Hæreticus* catalans, que ocupen més decils alts que els valencians. Però, a més a més, encara que la comparació es fera entre *Foederaticus fidelis* d'ambdós territoris, en el cas valencià, on la seua freqüència és molt elevada, són menys *Foederaticus* que els catalans, és a dir, estan en posicions més pròximes a la identificació espanyola i a la centralització política. A banda, són més *fidelis*, és a dir, obtenen puntuacions mitjanes més baixes en les components cognitivoavaluativa i afectivoemotiva (veure Quadre 7).

En definitiva, al País Valencià, les posicions es polaritzen entre el grup dels *Unione vehemens* i el grup dels *Foederaticus fidelis*. És a dir, una discussió entre la centralització i la descentralització, amb un fonament identitari, però que no qüestiona la legitimitat i fidelitat nacional espanyola (recordem la cita de Fuster que tancava l'apartat anterior). A Catalunya, la dispersió de posicions permet combinacions diverses per a la construcció del consens (Tarrow, 1994), al voltant de la qüestió nacional: els *Hæreticus*, amb el 35'2% de la població, compten amb una posició de predomini i poden trobar suport al seu discurs amb alguns dels *Foederaticus fidelis* (19'1%) o amb alguns dels *Legitimator haud affectus* (25'3%), segons per a quines qüestions col·lectives (més politicoidentitàries o més emotivoafectives, respectivament).

Al País Valencià, la polarització unionistes-regionalistes i l'escassa presència d'*Hæreticus*, indica l'hegemonia del discurs de l'estat sobre la realitat nacional, al mateix temps que facilita un consens majoritari sobre qüestions afectivoemotives a favor de la realitat nacional espanyola. Només cal recordar que les posicions dels *Unione vehemens* (37'8%) i dels *Foederaticus fidelis* (43%) són

les que tenen major adhesió afectivoemotiva a la realitat d'Espanya com a nació. I encara que els *Foederaticus fidelis* poden aconseguir el suport dels *Hæreticus* (7'1%), per tal de construir un discurs de major descentralització política, les majories depenen dels *Legitimator haud affectus* (12'1%). És a dir, que els *Hæreticus* no sols tenen una escassa presència en la societat valenciana, sinó que a més a més no poden conformar un discurs còmodament majoritari amb cap altre grup (amb els *Foederaticus* arriben a un escàs 50'1%), tot sent percebuda la posició «herètica» com a marginal o, si es vol, innecessària en la construcció del consens nacional al País Valencià.

Açò ens porta al problema de la performativitat dels discursos nacionalistes. Els discursos definidors de les identitats són performatius: els discursos diuen i fan. Les identitats, en guiar i donar sentit a les accions, s'autoprodueixen. El nacionalisme amb el seu discurs crea la nació (Gellner, 1983). La nació no és possible sense nacionalisme, no és possible, per tant, sense discursos nacionalistes.

Com que les definicions de les realitats col·lectives com a nacionals depenen del poder, i en una societat democràtica, aquest s'expressa a través de les majories que són capaces de concitar, ens trobem amb una argumentació circular. Sense nacionalistes no hi ha nació. A Catalunya hi ha amb una base social *herètica* numèricament potent (35'2%) que dona suport a una definició nacional alternativa a l'espanyola. La qual cosa facilita l'existència social de la realitat definida per ells, que es reproduïx en un procés de retroalimentació. I al País Valencià no.

És a dir, la distribució de freqüències ens dibuixa unes estructures del «camp de lluita nacional» ben distintes a Catalunya i el País Valencià: unes relacions de forces ben disperses. Com diria Bourdieu, una part de la lluita consisteix a excloure una part dels participants actuals i potencials, bé imposant una certa definició de pertinença³⁴, bé encarint el preu d'entrada³⁵ (Bourdieu i Wacquant, 1992: 77). I al País Valencià, els *Hæreticus* hi són exclosos, mentre que a Catalunya disposen d'avantatges al camp de confrontació discursiva

³⁴ Recordem Llorente: «qui siga més valencià, serà més espanyol», o Josep Guia que nega l'existència de València (que també és Catalunya).

³⁵ Recordem el límit del 5% electoral i les conclusions de Franch (1996), «la diferència entre el nombre de partits electorals i partits parlamentaris és molt elevada al País Valencià»

nacional. Al País Valencià, la base social *herètica* és tan minsa, que no pot pactar un discurs amb cap altra posició, més o menys pròxima, per tal de reproduir posicions negociades. Amb els *Foederaticus* potser, però observem que hi ha una important distància en la component cognitivoavaluativa que, junt a l'escassa majoria aconseguida, dificulta el procés.

IV. Conclusions

Amb l'aplicació que hem desenvolupat hem pogut comprovar que l'exclusivitat en la definició nacional de la realitat és significativa. Un resultat que dóna suport a la definició del concepte de nació que hem emprat, a partir de Pérez-Agote, segons la qual l'especificitat de la nació és la de posseir la capacitat *exclusiva* de legitimació del centre de poder territorial, per tant la identitat dual només pot ser el resultat d'una jerarquització identitària. Al mateix temps, hem vist com les posicions respecte al present i el passat s'alinen. És a dir, que la lectura del passat es realitza des de la posició nacional present, tal com assenyalaven Berger i Luckmann. Una relectura del passat que no significa falsejar-lo, sinó reinterpretar-lo en funció de la situació present. I, finalment, també podem assenyalar l'estreta relació que hem obtingut entre la identitat i la seua projecció política, tot confirmant d'aquesta manera que el nacionalisme i la identitat nacional són fenòmens fonamentalment relacionats amb la vida política dels ciutadans, tal com defensen Bourdieu i també Breuilly.

De l'anàlisi de components principals de la posició nacional, hem obtingut tres eixos principals: el políticoidentitari, el cognitiuavaluatiu i l'afectiuemotiu. Un resultat que s'hi troba d'acord amb les aportacions de Lambert i Tajfel i les d'Ariño, respecte als elements de les actituds i pertinença als grups i respecte als components dels discursos, respectivament.

D'aquests tres elements, el políticoidentitari té major capacitat explicativa que els altres dos, encara que el cognitiuavaluatiu també aporta una informació molt rellevant. De manera que l'afectiuemotiu és el que menys incidència té. És a dir, el nacionalisme expressa, en primer lloc, allò que «es vol ser». La segon component és la cognitivoavaluativa, que ens dóna informació sobre el que «és» la realitat nacional. És a dir, segons aquesta jerarquització, en els discursos nacionalistes presents a les societats catalana i valenciana és més important el que «es vol ser» que no el que «s'és», una prioritat que posaria per davant

els continguts voluntaristes i en segon lloc els essencialistes. I, finalment, ens apareixen els factors emotius, que ens indiquen el nivell d'inseguretat o dubte generat per la consonància entre els elements voluntaristes i essencialistes, és a dir, el que «hauria de ser».

Amb aquests elements, hem vist que la diferència entre catalans i valencians se situa en la part més allunyada de la definició nacional espanyola. El que significa que la diferència no consisteix en què els més espanyolistes valencians ho són més que els catalans, sinó en què els menys espanyolistes valencians (o més valencianistes) són més espanyolistes que els menys espanyolistes catalans (o més catalanistes). Els més espanyolistes catalans i valencians se semblen molt: aquesta no és la diferència. Aquest resultat té importants conseqüències en la definició estratègica de l'acció política al País Valencià.

Una altra observació rellevant ha estat el fet que les correlacions entre els tres components de la posició nacionalista siguen diferents al País Valencià i Catalunya, de manera que en el cas valencià resulten posicions amb major càrrega emotiva, tot apuntant la definició del «valencianisme temperamental» d'Ariño. Una càrrega emotiva, o «valencianisme temperamental», que resulta de la dissonància valenciana entre la dimensió politicoidentitària i la dimensió cognitivoavaluativa (correlació negativa). Una dissonància que expressa la «perplexitat» o «fosca consciència» de la què ens parlava fa més de vint-i-cinc anys J. V. Marqués.

En terminologia de Pérez-Agote, ens trobem amb dues situacions diferents: en el cas català, s'experimenta un conflicte entre identitats: la catalana i l'espanyola; mentre que en el cas valencià, s'experimenta un conflicte sobre identitats. El que hi ha en qüestió entre els valencians és la construcció de la pròpia identitat. De manera que, com que el conflicte sobre identitats, presuposa un conflicte entre identitats, obtenim que la càrrega emotiva és major. Per tant, podem dir que els conflictes sobre identitats presenten una menor indiferència emotiva que els conflictes entre identitats.

Tot açò es reflexa en la distribució de posicions nacionals rellevants a Catalunya i el País Valencià. Així, mentre que a Catalunya les posicions més presents són les «herètiques» i les «legitimadores», en una situació que Berger

i Luckmann, i potser també Billig, qualificarien de *normalitat* en el conflicte; al País Valencià, la situació és hegemnitzada per les posicions «neutralitzades» (o regionalistes) i les posicions «apassionades» del nacionalisme dominant (o unionistes). Una situació en la qual el dubte està activat i podríem qualificar de situació de conflicte *dubtòs*. Tot mantenint l'ambigüitat d'aplicació del terme «dubtòs», ja que, d'una banda, indica que el conflicte es dona entre posicions amb el dubte activat (*Unione* i *Foederaticus*), però, d'altra també assenjala que el conflicte no versa sobre la identitat nacional i, per tant, *dubtosament* ens trobem davant un conflicte nacional, sinó més bé encara davant un conflicte regional.

Les posicions «herètiques» dels valencians són molt poc rellevants quantitativament. La distribució de freqüències ens porta a una situació en què en el cas valencià no s'acompleix la condició de performativitat del nacionalisme alternatiu: no és possible la nació sense nacionalistes; mentre que a Catalunya la presència «herètica» no només és rellevant sinó que sense aquesta posició no és possible la construcció d'un consens social. Efectivament, en el cas valencià no només les posicions «herètiques» són poques, sinó que a més a més, no poden conformar una majoria social còmoda amb cap de les altres posicions nacionals, ni tan sols amb les posicions regionalistes o «neutralitzades».

Les raons d'aquesta incapacitat les trobem en dues qüestions que pensem s'hi troben interrelacionades. Dels resultats obtinguts, tenim que els ciutadans que a Catalunya arriben a posicions «herètiques», al País Valencià es queden en posicions «neutralitzades», de manera que al País Valencià, el discurs regionalista es converteix en competidor del discurs nacionalista, tot frenant el creixement de les posicions «herètiques». Però aquesta raó creiem que està molt relacionada amb què la distància cognitivoavaluativa entre les posicions «herètiques» i les «neutralitzades» dels valencians és molt àmplia. Per tant, no és només que la suma entre «herètics» i «neutralitzats» arriba a una escassa majoria, sinó que, a més a més, les diferències cognitives entre uns i altres compliquen aquesta addició de posicions.

¿Per què no «lladra el gos»?; dèiem en començar aquest paper. La resposta, per òbvia, no deixa de ser rellevant, ja que hem pogut arribar-hi a través d'un procediment metòdic resultat de l'observació empírica del que responen els propis valencians, en comparació amb el que responen els catalans:

al País Valencià, les posicions nacionals alternatives no avancen més degut a l'hegemonia de les posicions regionalistes, o com dirien Berger i Luckmann, degut a l'èxit de l'estratègia de «neutralització» dels universos simbòlics nacionals alternatius, desenvolupada a través del regionalisme. Amb tot, com assenyalen Núñez i Brubaker, les identitats regionals i els regionalismes, i les institucions regionals, poden actuar de constructors actius d'identitats nacionals i crear unes condicions favorables per a l'aparició d'un moviment nacionalista.

Ara, però, hauríem de buscar en quines dimensions de l'estructura social (edat, sexe, classe social, hàbitat,...) i en quins elements de l'estructura identitària (origen, llengua, territori, alteritat) es fonamenta l'èxit d'aquesta estratègia de neutralització, com aconsellen Weber i Tiryakian. Això, no obstant, ho deixarem per un altre moment³⁶.

V. Bibliografia.

- Anderson, B. (1983): *Imagined Communities. Reflections on the origins and spread of nationalism*. London: Verso.
- Anderson, P.(1979): *El Estado Absolutista*. Madrid: Siglo XXI.
- Ariño, A. (1992): *La ciutat ritual. La festa de las Fallas*. Barcelona Anthropos.
- Ariño, A. (1997): *Sociología de la Cultura*. Barcelona:Ariel.
- Ariño, A. i Llopis, R.(1995): «La identidad col·lectiva en la Comunidad Valenciana», *V Congreso Español de Sociología*. Granada.
- Balibar, E.(1991): «The Nation Form: History and Ideology», en E. Balibar i I. Wallerstein, *Race, Nation, Class: Ambiguous Identities*. Londres: Verso, 86-106.
- Berger, P. i Luckmann, T.(1966): *La construcció social de la realitat*. Barcelona: Herder.
- Billig, M.(1995): *Banal Nationalism*. London: Sage Publications.
- Bourdieu, P. (1980): «L'identité et le representation: éléments pour une réflexion critique sur l'idée de région», *Actes de la recherche en sciences sociales* (35), 63-72.
- Bourdieu, P. (1994): *Razones Prácticas*. Barcelona:Anagrama.
- Bourdieu, P. i al.(1973): *El oficio del sociólogo*. Madrid: Siglo XXI.
- Bourdieu, P. i Wacquant, L.J.D.(1992): *Per una sociologia reflexiva*. Barcelona: Herder.
- Breuilly, J.(1985): *Nacionalismo y Estado*. Barcelona:Pomares-Corredor.

³⁶ Per les principals hipòtesis de treball sobre la vessant estructural i identitària dels valencians, veure Castelló (2000)

- Brubaker, R. (1996): *Nationalism Reframed. Nationhood and the national question in the New Europe*. Cambridge: Cambridge Univ. Press.
- Cabrera, J. (1991): «La reproducción del sistema ideológico nacionalista», *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 54. Madrid: CIS, 113-35.
- Castelló, R. (2000): «Algunes hipòtesis sobre els nacionalismes dels valencians», *Diàlegs. Revista d'Estudis Polítics i Socials*, 8. Barcelona: INEHC, 57-90.
- Castelló, R. (2001): «Nacionalismes i actituds lingüístiques al País Valencià: una aproximació», en Toni Mollà (ed), *Ideologia i conflicte lingüístic*. Alzira: Edicions Bromera.
- Castells, M.(1997): *La era de la informació. El poder de la identitat*. Madrid:Alianza.
- Coller, X. i Castelló, R. (1999): «Las bases sociales de la identidad dual: el caso valenciano», *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 88. Madrid: CIS, 155-84.
- Connor, W.(1994): *Ethnonationalism. The Quest for Understanding*. Princenton:Princenton Univ. Press.
- Cucó, A. (1971): *El valencianisme polític*. València:Lavinia.
- Emerson, R. (1960): *From Empires to Nations: The Rise of Self Assertion and African Peoples*. Cambridge: Harvard Univ. Press.
- Franch, V.(1996): «Las elecciones del cambio: las autonómicas y municipales del 28 de mayo de 1995 en la Comunidad», *Revista Valenciana d'Estudis Autonòmics*, 15. 101-260.
- Franch, V. i al.(1988): *Document '88*. València:Tres i Quatre.
- Fuster, J. (1962): *Nosaltres els valencians*. Barcelona: Edicions 62.
- García Ferrando, M., López-Araguren, E. i Beltrán,(1994): *La conciencia nacional y regional en la España de las autonomías*. Madrid:CIS.
- Geertz, C.(1973): *Interpretación de la culturas*. Barcelona:Herder.
- Gellner, E. (1983): *Naciones y nacionalismo*. Madrid:Alianza.
- Gellner, E. (1997): *Nacionalisme*. València:Afers.
- Greenfeld, L. (1997): «Metodologies en l'estudi del nacionalisme», en DDAA, *Nacionalismes i ciències socials*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- Guibernau, M. (1997): *Nacionalismes. L'Estat-nació i el nacionalisme al segle xx*. Barcelona: Proa.
- Gurrutxaga, A. (1988): «Producción de la comunidad y realidad nacional», *Revista Internacional de Sociología*, 46 (2). 263-87.
- Gurrutxaga, A. (1993): «El sentido moderno de la comunidad», *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 64. 201-19.
- Hechter, M.(1989): «El nacionalismo como solidaridad de grupo», en A. Pérez-Agote (ed), *Sociología del nacionalismo*. Bilbao:Univ. del País Vasco.
- Hobsbawm, E. (1990): *Naciones y nacionalismo desde 1780*. Madrid: Alianza.
- Jiménez Blanco, J. i alt. (1977): *La conciencia regional en España*. Madrid: CIS.

- Keating, M. (1988): *State and Regional Nationalism*. Hemel Hempstead: Harvester.
- Lambert, W. (1964): *Social Psychology*. Englewood Cliffs: Prentice Hall
- Larrain, J.(1994): *Ideology and Cultural Identity*. Cambridge:Polity Press.
- Linz, J.J. (1973): «Early State Building and Late Peripheral Nationalisms Against the State: the Case of Spain», en S.N. Eisenstadt i S. Rokkan (eds), *Building States and Nations*. Beverly Hills: Sage, 32-116.
- López-Aranguren, E. (1981): «Regionalismo e integración nacional: una aproximación teórica», *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 15. 59-76.
- López-Aranguren, E.(1995): «Las dimensiones de la conciencia nacional y regional», *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 71-2. 41-77.
- Lucas, A. (1986): *Fundamentos de teoría sociológica*. Madrid: Tecnos.
- Máiz, R.(1997): «Nacionalismo y movilización política: un análisis pluridimensional de la construcción de las naciones», *Zona Abierta*, 79. 167-216.
- Marqués, J.V.(1974): *País Perplex*. València:Tres i Quatre.
- Meinecke, F.(1936): *El historicismo y su génesis*. Mèxic:FCE.
- Melucci, A. (1996): *Challenging codes. Collective action in the information age*. Cambridge: Cambridge Univ. Press.
- Mira, J.F. (1984): *Crítica de la nació pura*. València:Tres i quatre.
- Mira, J.F. (1997): *La nació dels valencians*. València:Tres i Quatre.
- Miranda, B.(1989): «Identidad colectiva y reproducción simbólica», en A. Pérez-Agote (ed), *Sociología del Nacionalismo*. Bilbao:Univ. del País Vasco.
- Mollà, J.D. i Mira, E.(1986): *De Impura Nazione*. València:Tres i Quatre.
- Moral, F. (1998): «Identidad regional y nacionalismo en el Estado de las Autonomías». *Opiniones y Actitudes*, 18. Madrid: CIS.
- Moreno, L. (1997): *La federalización de España. Poder político y territorio*. Madrid: Siglo XXI.
- Ninyoles, R. L. (1971): *Idioma i prejudici*. València:Tres i Quatre.
- Ninyoles, R. L. (1979): *Mare Espanya*. València:Tàndem.
- Núñez, X.M. (1998): *Movimientos nacionalistas en Europa. Siglo XX*. Madrid:Síntesis.
- Pérez-Agote, A. (1984): *La reproducción del nacionalismo. El caso vasco*. Madrid:CIS.
- Pérez-Agote, A. (1989): *La sociedad y lo social. Ensayos de sociología*. Bilbao:Univ. del País Vasco.
- Pérez-Agote, A. (1993): «Las paradojas de la nación», *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 61.
- Pérez-Agote, A. (1995): «Nación y nacionalismo», en J. Benedicto i M.L. Morán (eds.), *Sociedad y Política. Temas de sociología política*. Madrid:Alianza, 109-38.

- Pérez de Guzmán, T. (1992): «Cultura política», en M. García Ferrando (coord), *La sociedad valenciana de los noventa*. Valencia: Alfons el Magnànim.
- Piqueras, A. (1996): *La identidad valenciana*. Madrid: Escuela Libre Editorial.
- Poggi, G.(1990): *The State: Its Nature, Development and Prospects*. Stanford:Stanford Univ. Press.
- Puhle, H-J.(1994): «Nations States, Nations, and Nationalisms in Western and Southern Europe», en J. Beramendi, R. Máiz i X.M. Núñez, *Nationalism in Europe: Past and Present*. Vol II. Santiago de Compostela:Univ. de Santiago de Comp, 13-38.
- Rogowski, R.(1985): «Causes and Varieties of Nationalism: a Rationalist Account», en E.A. Tiryakian i R. Rogowski (eds.), *New Nationalisms of Developed West*. London:Allen & Unwin.
- Sack, R.D.(1986): *Human Territoriality: Its Theory and History*. Cambridge:Cambridge Univ. Press.
- Sánchez Carrión, J.J. (1995): *Manual de análisis de datos*. Madrid: Alianza.
- Schutz, A.(1962): *El problema de la realidad social*. Buenos Aires:Amorrortu.
- Shils, E.(1957): «Primordial, personal, sacred and civil ties», *British Journal of Sociology*, 7:113-145.
- Shils, E. (1975): *Centre and Periphery. Essays on Macrosociology*. Chicago: University of Chicago Press.
- Smith, A.D. (1986): *The Ethnic Origins of Nations*. Oxford: Basil Blackwell.
- Smith, A.D. (1989): «The Origins of Nations», *Ethnic and Racial Studies*, 12(3), 340-67.
- Smith, A.D. (1995): «¿Gastronomía o geología? El papel del nacionalismo en la reconstrucción de las naciones», *Zona Abierta*, 79 (1997). 39-68.
- Tajfel, H.(1984): *Grupos humanos y categorías sociales*. Barcelona:Herder.
- Tarrow, S. (1994): *El poder en movimiento. Los movimientos sociales, la acción colectiva y la política*. Madrid: Alianza.
- Tilly, Ch. (ed.)(1975): *The Formation of National States in Western Europe*. Princenton: Princenton Univ. Press.
- Tilly, Ch. (1984): *Grandes estructuras, procesos amplios, comparaciones enormes*. Madrid: Alianza.
- Tiryakian, E.A.(1989): «Nacionalismo, modernidad y sociología», en A. Pérez-Agote (ed.), *Sociología del nacionalismo*. Bilbao:Univ. del País Basc.
- Tiryakian, E.A.(1994): «Nationalism Movements in Advanced Societies: Some Methodological Reflections», en A. Beramendi i al. *Nationalism in Europe. Past and Present*. Santiago de Compostela: Universidad de Santiago de Compostela, 346-62.
- Tiryakian, E.A. i Nevitte, N.(1985): «Nationalism and Modernity», en Tiryakian, E.A. i Rogowski, R., *New Nationalisms of the Developed West*. London:Allen & Unwin, 57-86.
- Tönnies, F.(1887): *Comunitat i associació*. Barcelona:Edicions 62.

NORMAS DE PUBLICACIÓN

1. Se aceptarán trabajos de investigación no publicados fruto de investigaciones en curso o recientemente finalizadas, así como síntesis de tesis doctorales o trabajos de investigación de Tercer Ciclo.

2. El Consejo de Redacción seleccionará los trabajos y comunicará a los autores cualquier sugerencia de modificación.

3. La extensión **total** de los originales se ajustará a **40-41 hojas** DIN-A4. El texto se presentará en Arial de 11 puntos, con un 1,5 de interlineado. En la primera página aparecerá el título del trabajo y el nombre del autor. En una hoja aparte, los autores deben presentar un resumen del trabajo en 100 palabras especificando 3 palabras clave, así como una breve descripción sobre la procedencia del trabajo (Tesis doctoral, proyecto de investigación financiado, u otros) y cualquier otra indicación (dirección postal, cargo profesional, e-mail, fax).

4. Se enviarán **dos copias impresas** y una copia en **diskette 3 1/2** en formato PC, (Word para Windows).

5. Para las **referencias bibliográficas** se seguirá el **sistema autor-año** tanto en el texto como en las notas a pie de página:

-Se incluirán a lo largo del texto las citas con la indicación entre paréntesis del autor citado, el año de publicación y, en su caso, de las páginas donde se halla el texto original: (Sennet, 2000: 8-9).

-Se incluirán al final del texto, las referencias bibliográficas completas ordenadas alfabéticamente de acuerdo al siguiente modelo:

Sennet, R. (2000) *La corrosión del carácter*, Anagrama, Barcelona.

Subirats, M.(1999) “Les desigualtats socials a la Catalunya actual”, *Revista Catalana de Sociologia* nº 9, setembre 1999

6. Los trabajos podrán presentarse en cualquiera de las dos lenguas oficiales de la Comunidad Valenciana.

7. Los originales han de remitirse a: **Quaderns de Ciències Socials**
Facultat de Ciències Socials
Edifici Departam. Occidental
(Entreplanta-Deganat)
Avda. Tarongers s/n 46022- València
e-mail: Quaderns@uv.es

